

Diplomová práce

2010

Marcela Silovská

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH ZDROJE

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Jinek, Dr. phil.

Autor práce: Bc. Marcela Silovská

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: kombinovaná

Ročník: III.

2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

24. března 2010

Vlastnoruční podpis studentky - studenta

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Jakubu Jinkovi, Dr. phil. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
1. GENEZE LIDSKÝCH PRÁV	8
1.1. HISTORICKÉ KOŘENY LIDSKÝCH PRÁV	8
1.2. OBDOBÍ ANTICKÝCH MYSLITELŮ	9
1.3. PRÁVO VE STŘEDOVĚKU	15
1.4. KŘESŤANSTVÍ A LIDSKÁ PRÁVA	18
1.4.1. PÍSMO SVATÉ A LIDSKÁ PRÁVA	20
1.4.2. OBDOBÍ REFORMACE.....	21
1.5. RANÝ NOVOVĚK A VÝVOJ LIDSKÝCH PRÁV.....	23
1.6. LIDSKÁ PRÁVA V 19. STOLETÍ	28
1.7. LIDSKÁ PRÁVA VE 20. STOLETÍ.....	29
2. PŘÍSTUPY A TEORIE LIDSKÝCH PRÁV	32
2.1. VYMEZENÍ POJMU LIDSKÁ PRÁVA	33
2.2. ZÁKLADNÍ HODNOTY LIDSKÝCH PRÁV	34
2.3. ZÁKLADNÍ PRINCIPY LIDSKÝCH PRÁV	35
2.4. DĚLENÍ LIDSKÝCH PRÁV	36
2.5. OBDOBÍ PŘIROZENÝCH PRÁV.....	37
2.5.1. KLASICKÁ PŘIROZENÁ PRÁVA	39
2.5.2. PŘIROZENÉ PRÁVO V NOVOVĚKU.....	40
2.6. ODPŮRCI PŘIROZENÉHO PRÁVA.....	42
2.7. UNIVERZALIZACE LIDSKÝCH PRÁV	44
3. LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH HISTORICKY VÝZNAMNÉ DOKUMENTY	46
3.1. HISTORICKÉ MEZNÍKY VÝVOJE LIDSKÝCH PRÁV NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI	46
3.2. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV.....	48
3.2.1. HISTORICKÉ CHÁPÁNÍ VŠEOBECNÉ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV	49
3.2.2. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV VE 20. STOLETÍ50	
3.2.3. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV A LIDSKÁ DŮSTOJNOST	51
3.3. LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH OCHRANA V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH NAVAZUJÍCÍCH NA VŠEOBECNOU DEKLARACI LIDSKÝCH PRÁV	52
3.4. EVROPA A LIDSKÁ PRÁVA.....	55
3.4.1. EVROPSKÁ ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV	55
3.4.2. EVROPSKÁ SOCIÁLNÍ CHARTA	56

3.4.3.	EVROPSKÁ UNIE A LIDSKÁ PRÁVA	57
4.	ZDROJE A OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÉ REPUBLICE	59
4.1.	HISTORICKÉ MEZNÍKY VÝVOJE LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÝCH ZEMÍCH	60
4.2.	LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD ČESKÉ REPUBLIKY	61
4.3.	OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÉ REPUBLICE.....	63
4.4.	LIDSKÁ PRÁVA A CHARTA 77	64
4.5.	LIDSKÁ PRÁVA A NEVLÁDNÍ ORGANIZACE	66
4.5.1.	ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR	67
4.5.2.	AMNESTY INTERNATIONAL	68
	ZÁVĚR.....	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73
	SEZNAM ZKRATEK.....	82
	ABSTRAKT	83
	ABSTRACT	84

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila téma „Lidská práva a jejich zdroje“, které je v dnešní době velmi aktuální a stále diskutované. Problematika lidských práv a zvláště jejich dodržování je stále dominantním tématem, a to jak na úrovni vnitrostátní, tak na úrovni mezinárodní. Představa lidských práv vychází z myšlenky, že člověku náleží práva již od narození. Základem je, že tato práva si jedinec může nárokovat. Lidská práva jsou označována jako určité principy lidské morálky a zároveň jako práva absolutní a platná pro všechny.

Z pohledu současného občana žijícího v demokratickém státu se toto téma může jevit jako zbytečné, neboť práva jsou zde občanům zaručována vnitrostátními právními dokumenty, které jsou v souladu s dokumenty mezinárodními. Jestliže člověk nepocítuje ohrožení nároku na tato práva, je pro něj plnění těchto práv samozřejmost. Stačí se však podívat za hranice České republiky a můžeme sledovat někdy až masová porušování základních práv. Pak se stává, že svoboda, důstojnost a mnohdy i právo na život jsou jen prázdnými pojmy. Je pravdou, že kdybychom se zamysleli, jistě bychom našli i v naší zemi skupiny obyvatel, které se o svá práva musí důrazně hlásit. Navíc si dovoluji poznamenat, že k porušování lidských práv dochází i tam, kde bychom to rozhodně nečekali, a to i ve vyspělých západních demokraciích. Západní demokracie jsou považovány za kolébkou myšlenky lidských práv, ale ani ony nejsou imunní vůči moci státu a její zvlsti. Uvedme například týrání a mučení zajatců v některých amerických základnách apod. Z toho vyplývá, že zkoumání lidských práv je stále aktuální a žádoucí.

Téma diplomové práce „Lidská práva a jejich zdroje“ je svojí problematikou velmi široké. Proto si také práce neklade za cíl vytvořit kompletní a zcela vyčerpávající výčet problémů a situací, které se k tématu lidská práva vztahují a ovlivňují chápání obsahu tohoto termínu. Práce nechce být ani jen popisem historických událostí, které hrály ve vývoji lidských práv významnou roli, i když první kapitola je jistým historickým exkursem do vývoje lidských práv, do jejich tzv. prehistorie. Spíše nabízí základní přehled vývoje lidskoprávní problematiky z hlediska teorie a snaží se najít provázanost historického chápání

pojmu lidská práva s chápáním novodobým – dnešním. Zároveň se snaží o analýzu zdrojů lidských práv a zaměřuje se na konkrétní dokumenty, které vznikaly a ovlivnily pohled dnešního člověka – občana na problematiku lidských práv.

Práce byla vytvořena s užitím dostupných tuzemských a několika zahraničních titulů literatury, s jejichž pomocí usiluje o komplexní pohled na problematiku lidských práv.

Jak jsem již uvedla, první kapitola popisuje historický vývoj lidských práv a ukazuje, odkud se lidská práva začala vyvíjet a jaké historické události tento vývoj ovlivnily a zformovaly. Druhá kapitola se zabývá pojmem lidská práva a snaží se vymezit jejich základní hodnoty a jejich dělení. Třetí kapitola hovoří o historicky důležitých meznících lidských práv na mezinárodní úrovni, které svým obsahem určitá práva zakotvovaly. V této části práce popisuje stěžejní dokument vztahující se k tomuto tématu – Všeobecnou deklaraci lidských práv. Zastavuje se také u evropských dokumentů jako je Evropská úmluva o lidských právech a Evropská sociální charta. Poslední čtvrtá kapitola charakterizuje zdroje a ochranu lidských práv na vnitrostátní úrovni. Věnuje se nejen historickým mezníkům lidských práv, ale hlavně dokumentu Listina základních práv a svobod jako stěžejnímu dokumentu garantujícímu lidská práva a svobody občanů České republiky. V závěru této kapitoly práce vyzvedává vliv a možnosti řešení lidskoprávní problematiky za pomoci nevládních organizací působících na území České republiky.

1. GENEZE LIDSKÝCH PRÁV

Idea lidských práv není objev dnešní společnosti, ale naopak - myšlenky shrnuté v ústavách jednotlivých států mají hluboké kořeny v dávné historii. Přesto až 18. století je obdobím, kdy byl člověk chápán na základě své individuální svobody a mohlo se tak hovořit o dodržování či nedodržování lidských práv. Stále však existuje určitá „prehistorie“ vývoje lidských práv, která je základem jejich dnešního chápání. Tato práva tak, jak je známe dnes, prošla složitým a problematickým vývojem. Dnes jsou lidská práva chápána každou lidskou bytostí jako práva, která jí nesmí nikdo odepřít, i když skutečnost je někdy jiná. Listina základních práv a svobod v České republice hovoří o tom, že lidská práva jsou svobody a nároky, které mají být zaručeny každému člověku a jsou nezczizitelná.¹

Z dostupných pramenů vyplývá, že lidská práva mimo jiné charakterizují vztah člověka ke státu a naopak. Postavení člověka ve společnosti je téma, které bylo řešeno již od pradávna.

1.1. HISTORICKÉ KOŘENY LIDSKÝCH PRÁV

První myšlenky o rovnosti lidí, ochraně vlastnictví i o přirozeném původu lidských práv je možné vysledovat již v antické filosofii.² Pojem lidská práva vyvstává z konfrontace člověka, lidské společnosti a moci.³

Božena Komárková, která celý svůj život věnovala pozornost oblasti lidských práv, uvádí tři základní prameny lidských práv. Jako věřící křesťanka na první místo stavěla křesťanství v jeho kalvinisticko – reformační interpretaci.

¹ Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb. Dle ústavy České republiky, která je součástí ústavního pořádku.

² KLÍMA, K. a kol. *Státověda*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 265. ISBN 80-86898-98-9

³ „Uznání, respektování a obrana práv a svobod člověka znamená vždy omezení moci státu vůči společnosti. V historii k němu dochází v okamžicích, kdy si podstatná část společnosti uvědomuje nutnost i možnost stanovit hranice vládnoucí moci vytýčením a zabezpečením vlastních pozic, požadavků a práv.“ In: Kolektiv autorů PFUK. *Občanská a lidská práva*. Kapitola III. *Úsilí o lidská práva v dějinách*. Praha: Aleko Praha, 1992, s. 46.

Druhý zdroj viděla v antické filosofii, hlavně v přirozeném právu stoiků, které rozpracovali osvícenečtí myslitelé. Za třetí pramen vzniku lidských práv považovala politicko-hospodářské zápasy minulých století.⁴ Ale jako první impuls vývoje bylo uzavření smlouvy Hospodina s lidem Izraele. Komárková „věděla, že teologickou právní řečí je možné popsat mnoho závažných mezilidských skutečností a vztahů. Připomínala, že bibličtí autoři/mluvčí k tomu právě svou řeč využívají.“⁵

1.2. OBDOBÍ ANTICKÝCH MYSLITELŮ

Lidská práva v podstatě přímo souvisí s určitými tradičními navyklými způsoby chování, které se staly vzorem. Již z toho je patrné, že se nejedná o myšlenku jednotlivce, ale naopak má svůj společenský význam.⁶ Společenské změny, např. stěhování lidí do měst a tím i jejich rozšiřování, zapříčinily vznik nových městských zákonů a právních úprav.

Například sofisté (období 5. – 6. století př. n. l.) zastávali názor, že: „lidem není dáno společné měřítko pravdy.“⁷ Sofisté jsou považováni za první skeptiky. Právo a stát jsou pro sofisty lidský výtvoem a tudíž nejsou stvořeny Bohem ani přírodou. Z Platónových spisů se dovídáme, že o zákonu smýšleli sofisté takto: „Avšak podle mého mínění zákony dávají lidé slabí zastrašující silnější lidi a schopné míti více. Míti více je ošklivé a nespravedlivé a právě v tom, že náleží bezpráví, ve snaze míti více než ostatní. Příroda ukazuje, že je spravedlivé, aby lepší měl více než horší a mocnější než méně mocný. A že tomu tak jest, je zhusta vidět i u jiných tvorů i mezi lidmi v celých obcích a rodech, že je totiž

⁴ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 85. ISBN 80-04-25384-0

⁵ KEŘOVSKÝ, P. *Řeč filozofické a biblické reflexe*. Jihlava: Mlýn, 2005, s. 129. ISBN 80-86498-13-1

⁶ KEŘOVSKÝ, P. *Řeč filozofické a biblické reflexe*. Jihlava: Mlýn, 2005, s. 209. ISBN 80-86498-13-1

⁷ Protágorův výrok: „Měřítkem všech věcí je člověk; existujících, tak jak jsou, neexistujících, tak jak nejsou. Není pravda objektivní, je jenom pravda subjektivní.“ In: KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 14. ISBN 80-244-0466-4

spravedlnost stanovena tak, aby silnější vládl slabšímu.“⁸ Podle sofistů je účelem státu zajistit převahu slabších nad silnějšími, což je proti přírodě. Silnější toto neuznává, protože jeho zákonem je přirozenost a uspokojení pudů. „*Přirozené právo sofistů je v podstatě právo silné individuality.*“⁹ Sofisté se ve své filosofii zaměřují přímo na člověka, na myšlení a na rozumové zkoumání etických a právních měřítek.¹⁰ Vidí rozdíl mezi přírodními a společenskými zákony v jejich odlišné objektivní platnosti. Přírodní zákony jsou pro sofisty obecně platné a naopak pravidla společenská jsou měnitelná zákonodárci, a tudíž nemohou být automaticky objektivně platná.

Sókratés (469-399 př. n. l.), stejně jako sofisté, se zaměřil na člověka a jeho svět. Na druhou stranu byl i kritikem myšlenek sofistů, protože byl přesvědčen, že ví-li člověk, co je dobré, nekoná špatně. Blaženost člověka vidí tedy jako cíl každého lidského života a tudíž, kdo jednou pozná, co je ctnost, nemůže konat opak. Vědění pro Sókrata má donucovací moc, protože člověk vykoná to, co je dobré, jestliže to ví. Poznání vede k dobru a nevědomost vede ke špatnému jednání. Vzhledem k tomu, že se nedochovala žádná Sókratova díla, tak se o nich dovídáme ze spisů Platóna – Sókratova žáka. „*Sókratés jak v přirozeném zákonu, tak i pozitivnímu zákonu spatřuje též objektivní aspekt – rozum, odraz božství. Zákony nejsou špatné, špatné je jejich zneužívání.*“¹¹

Platón (427 – 347 př. n. l.) považoval za ideální živý, dokonalý kosmos, který se skládá z méně dokonalých částí. Pro objasnění svého vesmíru hledal tvůrce, který jakoby v sobě všechno spojoval.¹² Platónova obec je mezičlánkem vztahu všehomíru a člověka, a tudíž součástí kosmu. Právě bytí je pro Platóna totožné s logickým pojmem a má význam normy. Obec Platón přirovnává

⁸ PLATÓN, *Ústava*. Praha: Oikoyomen, 2005, s. 224. ISBN 80-7298-142-0

⁹ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 14. ISBN 80-244-0466-4

¹⁰ Tamtéž. s. 15.

¹¹ Tamtéž. s. 16 - 17.

¹² KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 15. ISBN 80-04-25384-0

ke kosmu a charakterizuje ji jako soběstačnou funkční jednotu svých částí a jako ideu smyslu bytí. Jedná se o strukturu, v níž jsou lidé pevně spoutáni. A aby byl útvar dokonalý, nemůže člověk existovat sám.¹³

I pro jednotlivce v Platónově obci platí omezení, která jsou dána i obci a ta je nesmí překročit.¹⁴ Pokud obec žije v souladu s vesmírem, je její život harmonický a v obci je tak vše dobré. Pak i její politické zákony se odvíjejí od této harmonie.¹⁵ Platón vidí smysl obce v tom, aby ji uskutečňoval filosof, který zná pravdu, dobro a zákon.¹⁶ Spravedlivý stát vidí jako reálný jen tehdy, jestliže jej povedou filosofové. Ale ani filosof nemá výsadu dosažení blaženosti. On sám musí vládnout obci, kde není místo pro jakoukoli jednostrannost týkající se na jedné straně práv a na druhé povinností. Platón nepřipouští práva bez povinností. Přestože Platón pocházel z vysoké athénské šlechty, dokáže přemýšlet o každodenním životě a zaměřuje se na správný stát a správného člověka. Hodnoty jako je spravedlnost, moudrost, statečnost, mírnost atd., jsou pro Platóna něco věčného a nedotknutelného. Podle Platóna spravedlnost znamená nikomu neškodit a hledět si svého a všechny společenské třídy mají plnit své povinnosti, jak uvedl R. Hain.¹⁷ „*Platón vychází z teze, že co je spravedlivé pro život ve státu, je spravedlivé i pro jednotlivce. Právo je zdůvodněné, rozumné myšlení vyjádřené v zákonech státu.*“¹⁸

¹³ „*Tím, čím býtí má, se může státí jenom v pevné vazbě obce, kde je mu určeno pravé místo, aby mu dalo tvar. Míra celku není v jeho částech, ale celek určuje míru částí. Blaho obce je význam její dokonalosti a mírou pro člověka.*“ In: KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 36. ISBN 80-04-25384-0

¹⁴ Dobrovolné omezení obce je dáno požadavkem vnitřní jednoty vyznačené soběstačností. In: KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 36. ISBN 80-04-25384-0

¹⁵ Cílem kosmu je blaženost a předpokladem je vědomí, jež Platón považuje za identické s rozumem. Rozum je schopnost pochopit smysl. In: KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 16. ISBN 80-04-25384-0

¹⁶ PLATÓN, *Ústava*. Praha: Oikoymen, 2005, s. 224. ISBN 80-7298-142-0

¹⁷ MASARYK, T. G. *Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka*. Praha: Karolinum 2006, s.50. ISBN 80-246-1045-0

¹⁸ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 19. ISBN 80-244-0466-4

Jádrem idejí o společnosti je člověk, jeho vztah ve společenství, vůči Bohu či státu. Pro dalšího antického myslitele Aristotela je člověk živočichem politickým a teprve v rámci státu dosahuje soběstačnosti. Právě stát díky zákonům a právům je zárukou spravedlnosti a usiluje o „obecné blaho“.¹⁹ O několik století později toto pojetí státu ideově přetvořili Hobbes, Lock, Rousseau i Kant, v jejichž pojetí se lidské bytosti staly nositeli práv.²⁰

Aristotelés (384 – 322 př. n. l.) hovoří o obci jako o společenství, které je ustanovené pro nějaké dobro. Touha po dobru se prolíná celou antickou filosofií. Společenská soužití by měla zahrnovat přátelství a spravedlnost. Přátelství je pro Aristotela svobodné rozhodnutí pro společné žití. Společnost však nedělá jen vzájemné soužití, ale hlavně krásné skutky.²¹ Spravedlnost podle Aristotela zahrnuje všechny mravní principy a tyto by měly řídit chování lidí ve společnosti.²² Aristotelés pojí spravedlnost s představou rovnosti uplatňování práva, rozdělování majetku a výhod pro všechny členy společenství s ohledem na jeho zásluhy. V Aristotelově systému ctností - ctnost spravedlnost zaujímá zvlášť významné zvláštní místo. Aristotelés hovoří o obecné spravedlnosti, která je souhrnem ctností, pokud se vztahuje i na druhé lidi, nejen na jednotlivce. Jestliže jednáme ve prospěch druhých, jednáme tedy spravedlivě.²³

Aristotelés se dokázal ve své filozofii zaměřit na reálný svět a dochází k názoru, že pro existenci dobrého státu je třeba vytvořit zákony a ty pak povedou

¹⁹ „Ten pak, kdo společenství není schopen anebo pro svou soběstačnost ničeho nepotřebuje, není částí obce a jest buď zvířetem nebo Bohem. Ve všech lidech jest od přírody pud k takovému společenství. Člověk se rodí s výzbrojí rozumových schopností a se silou duše, může jich však velmi snadno užívat k opaku. Spravedlnost však jest podstatnou složkou občanského soužití; neboť právo jest řád občanského společenství.“ In: ARISTOTELÉS. *Politika I.* Praha: Oikoymenh, 1999, s. 89-104, kap. 1252a-53b. ISBN 80-86005-92-5

²⁰ ARZENBACHER, A. *Úvod do filozofie.* Praha: Portál, 2004, s. 254. ISBN 80-7178-804-X

²¹ HOŘÁNKOVÁ, K. Srovnání Aristoteles – Mulgan. [online]. *E-polic.Distance*, 5. únor, 2005. [cit. 17.03.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.e-polis.cz/politicka-filozofie/18-srovnani-aristoteles-mulgan.html>>. ISSN 1801-1438

²² MULGAN, R. G. *Aristotelova politická teorie.* Praha: Oikoymenh, 1998, s. 22-23. ISBN 80-86005-69-0

²³ HOŘÁNKOVÁ, K. Srovnání Aristotelés – Mulgan. [online]. *E-polic.Distance*, 5. únor, 2005. [cit. 17.03.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.e-polis.cz/politicka-filozofie/18-srovnani-aristoteles-mulgan.html>>. ISSN 1801-1438

člověka ke ctnostem. Právo je pro Aristotela zákonnost a rovnost a bezpráví pak protizákonnost a nerovnost. „*Zákonné právo nemá obecně uznávaný obsah. Ono je právem jen proto, že je vůlí zákonodárce. To je důvodem jeho platnosti.*“²⁴ Přírozené právo je součástí lidské povahy a proti němu stojí právo zákonné, které je vyjádřeno zákony a zákonnými normami.²⁵

Hovořím-li o antických filosofech a jejich myšlenkách týkajících se zrodu lidských práv, nesmím opomenout myšlenky filosofa Augustina (354-430), který je považován za otce patristiky. Augustin hovoří o zákonech státu vždy ve spojitosti s Bohem. I tyranii chápe jako dar Boha, protože je trestem za hřích.²⁶ Augustin nepřijímá za svůj právní názor, že zákonem je to, co se líbí vládci – císaři, protože císař není Bůh. A je-li veškerá moc a zákonodárství přeneseno na jednu osobu, tak to také není vůle Boží. I panovník podléhá Božím zákonům a tudíž i ten, kdo trestá, spadá pod vůli Boží. To znamená, že ani panovnickova vůle, ani instituce či zákony nejsou všemocné. Augustin vždy odkazuje na „*nebeského soudce.*“ Žádná forma vlády není podle Augustina neměnná, ale vzniká vlivem okolností. A jak se mění vlády, mění se i zákony. Augustin také zdůrazňuje potřebu obecného blaha a jeho přednost před blahem soukromým, protože to je správný zákon, který dovoluje vládci dobře spravovat stát. Kdyby však jednal opačně a upřednostňoval by jen své soukromé zájmy před zájmy veřejnými, byla by taková vláda svěřena zločinci.²⁷

O ctnosti zvané spravedlnost, která je hlavním kritériem práva a zákonů, Augustin říká: „*Spravedlnost je uspořádání duše podle ctnosti, z něhož vyplývá,*

²⁴ „*Tento vztah (tenze) mezi přírozeným a pozitivním právem je základem všech teorií přírozeného práva.*“ In: KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 23. ISBN 80-244-0466-4

²⁵ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 23. ISBN 80-244-0466-4

²⁶ „*Co na tom záleží, pod jakou vládou žije člověk, nenutí-li jej k bezbožnosti a nespravedlnosti!*“ In: KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 61. ISBN 80-04-25384-0

²⁷ Tamtéž. s. 61-62.

že nejsme ničím služebníky, leč služebníky Boha samého.“²⁸ V Augustinově díle je možné objevit základy dnešního chápání lidských práv. „Není mým úmyslem, aby lidé proti své vůli byli nuceni ke společenství s někým, nýbrž aby hledající poznali pravdu ve všem pokoji.“²⁹ Prvotní hřích ovlivňuje život lidských bytostí natolik, že se tímto rodí poskvrnění a Augustin říká, „že se lepším člověkem nestane pěstováním ctnosti, jako u Platóna, ale Božím vlivem.“ Lidé mohou žít jen v jednotě s Bohem.³⁰ „Touha po pokoji lidské duše, stejně jako touha po společenství, je prapodstatou lidské přirozenosti a nemůže ji porušit a vykořenit ani sebevětší porušení. Ani zločinec nedovede žít sám.“³¹

V myšlenkách antických filosofů o ideálních formách státu můžeme vystopovat první, i když ne přímo citované, kořeny lidských práv. Objevují se zde určité normy, které ovlivňují život společenství ve vztahu k dané formě státu a zároveň ovlivňují vztahy jednotlivých částí – lidských osobností k sobě navzájem. Na druhou stranu antickou civilizaci charakterizují dvě zde vedle sebe žijící kategorie lidí: svobodní a otroci. Otroky byl na úrovni nástroje či dobytka, bylo dovoleno ho beztrestně zabít. Otrokáři se zbavovali starých a nemocných otroků tím, že je předhodili jako potravu lvům nebo dravým rybám. Antika kladla důraz na zdraví, sílu, výkon a užitek, proto děti s defektem byly likvidovány. Pokud někdo v důsledku zranění onemocněl, žádná péče mu nemohla pomoci – byl vyzván k sebevraždě, a jestliže tak neučinil, byl vyhozen z domu. Naše současná civilizace vděčí antice za mnohé poznatky vědy i kultury. Zároveň můžeme v myšlenkách velkých antických myslitelů nacházet první náznaky lidských práv, i když antické skutečně drastické chápání a konání ve vztahu vládnoucí třídy k třídě otrokářské tomu neodpovídá. Připomeňme například

²⁸ KIRK, R. Co je to spravedlnost? *Zápas o duši*. [online]. Duben 2002, č. 72. [cit. 31.03.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.hejb.cz/zapasodusi.html>>.

²⁹ PODLAHA, A. a kol. *Český slovník bohovědný*. díl V., sešit 6. Praha: Kotrba, 1932, s. 329.

³⁰ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 55. ISBN 80-04-25384-0

³¹ Tamtéž. s. 58.

krvavé gladiátorské hry či antická krvavá dramata. V tomto směru byla antika velmi krutá a necitelná.

Přestože antika na právo nepohlížela tak, jak ho známe ze současnosti, stalo se římské právo zdrojem dalšího právního vývoje. Souhrnné právo se objevuje až v dobách Východořímské říše. Tvůrcem takové právní soustavy byl císař Justinián, který se zasloužil o sestavení zákoníku *Corpus iuris civilis*, který se stal základem středověkého právního myšlení.³² V literárních zdrojích je zdůrazňován vliv klasického římského práva na vývoj právní nauky. Toto právo bylo vytvořeno tehdejšími právníky, kteří formulovali: „*právní pojmy zbaavené jakéhokoliv partikularismu vytvářením pojmů způsobilých k univerzální aplikaci.*“³³ Byl to systém nezávislý na jakémkoliv náboženství a vládách.

1.3. PRÁVO VE STŘEDOVĚKU

Středověk byl neméně důležitým obdobím pro vývoj lidských práv. Ve středověku neexistovalo jednotné závazné právo pro všechny občany. Každá společenská vrstva měla svá práva a své svobody. Šlechta se řídila tzv. právem zemským, městským či také právem lenním. Větší rozsah práv jedné společenské vrstvy oproti jiné bylo ve středověku běžné. Nadřazenost a podřazenost se ve feudální společnosti stala samozřejmým faktem a toto přetrvávalo po dobu celého tisíc let dlouhého středověku a zasáhlo i do období novověku.³⁴

První písemné prameny práva, tzv. právní knihy, vznikaly ve středověku pro potřeby soudních úředníků, i když zákonnou moc neměly. Skutečné zákoníky, které byly vyhlášeny panovníkem, se objevovaly až mnohem později. Šlechta v těchto nových právních normách viděla jasné omezení svého vůdčího postavení v justici a vystupovala proti těmto zákonům. Právu chyběl systém a bylo tzv. roztržštěné. Bylo proto nutné uvést právo do určitého rámce, aby mohlo být prosazováno. Zdrojem takového zvládnutí práva byla církev, která při prosazování

³² SPUNAR, P. a kol. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995, s. 99-115. ISBN 80-200-0547-1

³³ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 31. ISBN 80-244-0466-4

³⁴ SPUNAR, P. a kol. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995, s. 99-115. ISBN 80-200-0547-1

svého právního řádu tvořeného staletími, věděla, že právo potřebuje koncepci a je nutné je zvládnout jak teoreticky, tak prakticky. Zdrojem se staly texty římského práva, které byly nalezeny. Římské právo bylo sice po zániku římského impéria zapomenuto, ale nikdy nevyumizelo a stalo se největším zákonodárným dílem všech dob.³⁵

Přestože bylo římské právo zpracováváno na univerzitní půdě, velký vliv na jeho středověké zpracování měla církev. Církev byla ve středověku na vrcholu své moci, a jistě i proto zejména v západní Evropě docházelo ke sporům mezi světskou a církevní mocí. Šlo o vyřešení otázky, kdo bude mít vůdčí slovo a bude vládnout. Náboženské momenty pronikaly životem společnosti, protože hospodářský vliv církve stoupal, vzdělání bylo v rukách církve a církev byla v tehdejší době nesmírnou autoritou. Vztah teologie a právních předpisů byl ve středověku běžný a výklad těchto předpisů na řadě míst sahal ke spisům svatých Otců. Vliv středověké církve na vývoj práva byl nesporný. Teologické spisy obsahovaly hluboké úvahy o právu a společnosti. Jsou to díla morální teologie, ze kterých je možné čerpat poučení o morálních principech života. Například Tomáš Akvinský ve svém díle *Summa theologica* věnoval právu rozsáhlé kapitoly.³⁶

Tomáš Akvinský (1225-1274) se zabýval pojmem přirozené právo (viz kapitola 2.5.1.) a hovořil o něm jako o teleologicky zaměřené teorii. Akvinského teorie přirozeného práva je označována za klasickou, kterou chápe jako systém zákonů, který je možno shrnout jako věčný zákon projevený Božím rozumem. Přirozený zákon je účast rozumného tvora na věčném zákonu. „*Boží zákon řídí člověka, aby jeho skutky směřovaly k poslednímu cíli.*“³⁷ Rozum dává člověku možnost poznat a konat to, co po nich Bůh požaduje a díky rozumu člověk je schopen naplnit smysl, který dal světu Bůh – stvořitel.

³⁵ SPUNAR, P. a kol. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995, s. 99-115. ISBN 80-200-0547-1

³⁶ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 31. ISBN 80-244-0466-4

³⁷ AKVINSKÝ, T. *Tomáš Akvinský o zákonech v teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2003, s. 33. ISBN 80-85929-59-7

Tomáš Akvinský rozlišuje zákon věčný a zákon Božský a zákon přirozený a zákon lidský. Přirozený zákon chápe jako podíl mravního řádu v mysli člověka. Jde o morální zásady člověka.³⁸

Sutor ve své knize popisuje rozdělení vlastností práva dle Tomáše Akvinského:³⁹

1. Právo se týká vztahů mezi lidmi a charakterizuje povinnosti ve vztahu k ostatním osobám.
2. Právo upravuje jen ty vztahy, kde je nutné zajistit vzájemné nároky a povinnosti.
3. Právo předpokládá pro úpravu vztahů rovnost před zákonem.

Teorie přirozeného zákona se zabývá otázkou podstaty člověka, jeho důstojnosti a schopnosti rozumové svobody. Tomáš Akvinský hledá v přirozeném zákoně odpověď na otázku: Co je dobré? Přirozený zákon vidí jako „*otisk Božího světa v nás*.“⁴⁰ Důležitým místem Akvinského koncepce je rozum, který lidem umožňuje účast na Boží moudrosti. Také řeší otázku, zda jsou přirozená práva univerzálně platná. Dospěl k názoru, že obecné principy jsou pravdivé, ale čím jsou otázky konkrétnější, tím vzniká více rozporů. Celou záležitost ovlivňuje také skutečnost, že lidé mají rozum zkažený vášněmi.⁴¹ Akvinský vidí lidské zákony jako nedokonalé a tyto nedostatky vyrovnává zákon Boží. Co je příkazem Božím, je přirozené.⁴² Zákony jsou vytvořeny pro obecné blaho všeho lidu, a jestliže toto není jeho cílem, nejedná se o zákon.

³⁸ KOLESÁR, I. Pojetí zákona podle Tomáše Akvinského. *Revue*, č. 1, roč. 1995. [online]. [cit. 03.03. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.spep.prf.cuni.cz/1-10/koles.htm>>.

³⁹ SUTOR, B. *Politická etika*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 101. ISBN 80-86005-17-8

⁴⁰ AKVINSKÝ, T. *Tomáš Akvinský o zákonech v teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2003, s. 29. ISBN 80-85929-59-7

⁴¹ AKVINSKÝ, T. *Tomáš Akvinský o zákonech v teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2003, s. 64. ISBN 80-85929-59-7

⁴² Zákony vycházející z přirozeného zákona jsou ovlivněny a podléhají evangeliím a veškeré jednání má být v souladu s láskou Boha k bližnímu. Přesto vše musí být poznáno rozumem. In: BUDKOVÁ, L. *Katolicismus a liská práva*. *Distance*, 2009, roč. 9, č. 1. [online].

Středověké chápání práva bylo na svoji dobu velmi propracované, ale nezahrnovalo celý lidský a občanský život ve společnosti. Postupem doby se stále více projevovала potřeba řešit složitější společenské problémy, a tudíž se zvyšoval vliv odborných právních vzdělavců na běžnou právní praxi světských soudů. Vliv církve slábl. Několik století trvalo, než všechny oblasti práva ovlivnila nová právní věda. I tak nelze popřít význam středověkého právního myšlení na vytváření základů právních teorií a právní činnosti. I dnešní právní věda má středověké kořeny, protože středověk byl obdobím počátků vývoje vědy o právu.

1.4. KŘESŤANSTVÍ A LIDSKÁ PRÁVA

Křesťanství, které se formulovalo v prvním a druhém století po Kristu a stalo se zcela novým fenoménem, také ovlivnilo vývoj lidských práv. Negativně se stavělo k polyteismu a dostávalo se tak do sporu s římskými vládci. Dokonce v roce 303 za panovníka Diokleciána byli křesťané postaveni mimo zákon a mnozí byli popraveni. Zlomovým rokem se stal rok 312, kdy císař Konstantin Veliký konvertoval ke křesťanství a zasloužil se o potvrzení základních křesťanských článků křesťanské dogmatiky.⁴³

Křesťanství nedělá rozdíl v tom, zda je člověk svobodný nebo zda otrok, či zda žije v demokracii nebo v pevném totalitním sevření. Pro křesťanství jsme všichni obrazem Božím a Kristovo učení je zákonem, zákonem Boží lásky k bližnímu svému, tedy i k nepříteli. Křesťanské učení o pokoře a odpuštění ve smyslu trestu za své hříchy stojí proti zásadám práva. Právo a jeho zákony neodpouští, ale naopak vždy za hříchy trestá.⁴⁴

Cílem křesťanství je péče o rozvoj pravého lidství člověka, člověka stvořeného jako obraz Boží, a tudíž i péče o zachování lidské důstojnosti z tohoto

[cit. 07.01. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.distance.cz/rocnik9/cislo1/09.htm>>.

⁴³ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 33-34. ISBN 80-244-0466-4

⁴⁴ Tamtéž. s. 35-36.

vztahu vyplývající. Proto také lidská práva vysvětluje na základě vztahu člověka a Boha. Církev nejprve odmítala obecná lidská práva, protože je spojovala s proticírkevními postoji. Až v encyklice *Rerum novarum* z roku 1891 dochází k prvním změnám postoje k tomuto tématu. Encyklika důsledně odděluje stát a církve z důvodu možných snah podřídit církvi stát, tak i proti snahám opačným. Tento list dále hovoří o křesťanství jako záruce svobodné vůle, která vychází z mravní oblasti a zároveň odmítá práva zasahující do oblasti mravní, tedy do náboženství a svobody smýšlení.⁴⁵ Zvratem ve vztahu křesťanství a lidská práva byla encyklika *Pacem in terris* z roku 1963 za papeže Jana XXIII.⁴⁶ „*Za základ jakéhokoli soužití, má-li být spořádané a plodné, je nutno uznat zásadu, že každý člověk je osoba, tj. že je mu vrozen rozum a svobodná vůle, a tedy že je nositelem práv a povinností, které pramení přímo z této jeho povahy. Poněvadž tato práva a povinnosti jsou všeobecné a neporušitelné, jsou také naprosto nezczizitelné.*“⁴⁷ Tato encyklika vyzývá k toleranci, porozumění a spolupráci v mezinárodních vztazích a k důslednému dodržování lidských práv. Zásady lidských práv může charakterizovat i pravidlo „*Všechno, co chcete, aby lidé dělali vám, dělejte i vy jim.*“ (srov. Mt 7,12). Toto pravidlo bylo známé v antickém světě, ale také v židovství i křesťanství a tvoří etické jádro, které může sloužit jako univerzální základ morálky.⁴⁸ Lidská práva jsou určena pro společné dobro, pro dobro všech. Dobrem je pro každého svoboda a člověk by měl vědět pravdu, co je pro něj dobro.⁴⁹

Papež Jan XXIII. se v apoštolském listě *Pacem in terris* vyjadřuje k lidským právům velmi vstřícně. Úvodní část encykliky tvoří výčet lidských práv, na která navazuje pojednání o povinnostech, které mají „*svůj zdroj a svou*

⁴⁵ HANUŠ, J. *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 50-51. ISBN 80-7021-537-2

⁴⁶ SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 2004, s. 177-178. ISBN 80-7184-357-1

⁴⁷ *Pacem in terris* 9n, Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7

⁴⁸ *Pacem in terris*, Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7

⁴⁹ „*Právo na svobodu stojí vždy v jistém napětí s obsahem pojmu „dobro“.* In: HANUŠ, J. *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 135-136. ISBN 80-7021-537-2

nezničitelnou sílu v přirozeném zákonu.“⁵⁰ Jan XXIII. hovoří o propojení práv člověka a důležitosti povinností.⁵¹

Božena Komárková a i jiní autoři hledají mimo jiné kořeny vzniku lidských práv právě v křesťanství. Komárková je vidí hlavně v jeho reformačním pojetí (viz kapitola 1.4.2.).

1.4.1. PÍSMO SVATÉ A LIDSKÁ PRÁVA

Než se budu zabývat počátky lidských práv v období reformace, musím zdůraznit roli Písma svatého ve vztahu k právu. Nejedná se sice o zpracované téma lidských práv, ale Bible, jak je nám známo, je souborem příběhů a dějů, ve kterých můžeme nalézt výpovědi o lidském životě, a tudíž o společenských vztazích, které právo a zákony upravují.⁵²

Již ve Starém zákoně proroci hlásají, že obec prosperuje v souvislosti s uznáváním práva a spravedlnosti, aby byla poskytována pomoc slabým členům společnosti. Veškeré výzvy proroků k dodržování norem se v Bibli vždy vztahují jak na muže, tak i ženy. Muž i žena byli stvořeni k obrazu Božímu a nerozhoduje rasa, národnost ani etnická příslušnost.⁵³ Ve vztahu k druhým lidem má člověk konat dobro a spravedlnost.⁵⁴ Ve Starém zákoně je odsuzováno například maření

⁵⁰ Sociální encykliky (1991-1991). Praha: Zvon, 1996, s. 187. ISBN 80-7113-154-7

⁵¹ „Například právo člověka na život souvisí s povinností starat se o zachování vlastního života; právo na důstojný způsob života s povinností žít důstojně; a právo na svobodné hledání pravdy s povinností pronikat do pravdy stále hlouběji. Ti, kdo se dožadují vlastních práv, ale na své povinnosti buď úplně zapomínají, nebo je plní nedostatečně, zasluhují přirovnat k lidem, kteří jednou rukou stavbu budují, druhou boří.“ In: Sociální encykliky (1991-1991). Praha: Zvon, 1996, s. 187-188. ISBN 80-7113-154-7

⁵² TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymenth, 2002, s. 15. ISBN 80-7298-044-0

⁵³ „Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem.“ (srov. Ml 6,8) In: TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymenth, 2002, s. 23. ISBN 80-7298-044-0

⁵⁴ „Běda těm, kdo říkají zlu dobro a dobru zlo, kdo vydávají tmu za světlo a světlo za tmou, kdo vydávají hořké za sladké a sladké za hořké! Běda těm, kdo jsou moudří ve vlastních očích a rozumní sami před sebou“ (Iz 5,20 – 21) In: BARTON, J. *Etika a Starý zákon*. Jihlava: Mlýn, 2006, s. 66. ISBN 80-86498-15-8

spravedlnosti, utlačování chudých nebo braní úplatků. (srov. Ex 23,1-3, 6-8) Barton ve své knize uvádí, že hlavní úlohou Boha bylo dohlížet nad spravedlností.⁵⁵ Nejdůležitějším místem Starého zákona je smlouva mezi Hospodinem a člověkem, kde je vyjádřen jejich vzájemný vztah. Desatero se lidem stalo zdrojem způsobu života. Svým obsahem mimo jiné popisuje základní mezilidské vztahy a vyjadřuje základní etická pravidla soužití ve společnosti.

Lidská práva jsou podle svědectví proroků právem Božím. Protože Bůh je vůči svému lidu spravedlivý, má lidem vládnout spravedlnost. Spravedlnost by se měla projevat v pomoci potřebným, utlačovaným, těm, které postihl těžký životní osud, ať již po stránce osobní či zdravotní.

I Nový zákon je možným zdrojem dnešního pojetí lidských práv. Nový zákon se zabývá společenstvím, které přebírá starost o širší obec.⁵⁶ Evangelia Nového zákona jsou poselství spásy a osvobození. Svoboda pochází od Krista. „*Když vás Syn osvobodí, budete skutečně svobodni.*“ (J 8,36)⁵⁷ Svoboda se projevuje ve službě druhým. „*Svoboda není egocentrická. Silou lásky je poháněna směrem ven.*“⁵⁸

1.4.2. OBDOBÍ REFORMACE

Reformace znamená novou éru křesťanství, více propojenou s Biblií. Příčinou reformátorského hnutí byl rozpor mezi Biblií a tehdejší praxí církve.⁵⁹ M. Luther,

⁵⁵ „*Tento kosmický řád, jak se mu někdy říká, je principem, který drží svět pohromadě, jakýmsi kosmickým tmelem hmotného světa, a lidský morální život se podle něj musí řídit.*“ In: BARTON, J. *Etika a Starý zákon*. Jihlava: Mlýn, 2006, s. 67. ISBN 80-86498-15-8

⁵⁶ TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoyomenh, 2002, s. 33. ISBN 80-7298-044-0

⁵⁷ BOVON, F. *Život ve svobodě podle Nového zákona*. Brno: Mlýn, 1993, s. 30-31. ISBN 80-901589-1-9

⁵⁸ „*Mám však také svobodu a právo se této svobody a práva vzdát, buď abych nepohoršoval, nebo abych zachránil více lidí. V tom je moje sláva a má čest.*“ In: BOVON, F. *Život ve svobodě podle Nového zákona*. Brno: Mlýn, 1993, s. 43. ISBN 80-901589-1-9

⁵⁹ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 86. ISBN 80-04-25384-0

J. Kalvín, v českých zemích husité – reformátoři vyzdvihují v první řadě svobodu víry v Ježíše Krista a v řadě druhé naopak její spjatost s evangeliem. Luther odlišoval svobodu víry a svobodu sociální, které ovlivňují lidské soudní instituce.⁶⁰

Luther byl přesvědčen o nerovném uspořádání společnosti a tom, že působení Ježíše Krista není cíleně zaměřené na změnu světských pořádků. Luther se zabýval povahou lidských práv a staví k nim i pojem povinnost, kterou by měli lidé na sebe brát. Luther uvádí: „Člověk jakožto křesťan jest povinnostmi docela spoutaný služebník všeho a jest poddán všem.“⁶¹

Kalvín vytvořil tzv. theokratický model, který vycházel z renesančního humanismu a zdůrazňoval roli jednotlivce a věnoval se již konkrétním sociálně-ekonomickým problémům.⁶² Kalvínovy myšlenky podporovaly sociálně-ekonomickou aktivitu, protože svoboda není pro něj jakási libovůle, ale „volnost“ pod zákonem. Zdůrazňuje samostatnost v rozhodování lidí, rodin i církve,⁶³ a tudíž jakoby zdůrazňoval právo samostatně se rozhodovat pro každou lidskou bytost.

Postavení církve prošlo rozsáhlou změnou. Cílem reformačního hnutí bylo, aby se církev osvobodila od právního světského charakteru a naopak si zachovala pouze charakter duchovní. Právě Komárková zde vidí souvislosti reformace a vývoje lidských práv. Ve svém díle například zdůrazňuje, že lidé mají právo na odpor proti panovníkovi a říká: „Státí se právním subjektem v době, kdy právo

⁶⁰ „U nás se o tyto otázky vedly spory už ve století patnáctém a byly řešeny zemským sněmem v roce 1485, který zajišťoval svobodu a víry pod jednou a pod obojí, a to i pro poddané, což pak potvrdil Rudolfův majestát roku 1609.“ In: HANUŠ, J. *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 110-111. ISBN 80-7021-537-2

⁶¹ TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymenh, 2002, s. 69. ISBN 80-7298-044-0

⁶² „Kalvinský důraz na transformaci v posvěcení (skutky se rodí z vděčnosti za prokázanou Boží milost) vedl k dynamičtějšímu pojetí života. Duchovní transformace věřícího křesťana šla ruku v ruce s možnou a přípustnou reorganizací sociálně-ekonomických vztahů.“ In: TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymenh, 2002, s. 70. ISBN 80-7298-044-0

⁶³ TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymenh, 2002, s. 70. ISBN 80-7298-044-0

je synonymem privilegia, znamená symbolicky státi se šlechticem, nabyt důstojnost člověka.“⁶⁴ Z tohoto tvrzení plyne, že panovník nemůže ovládat náboženství, protože to je od Boha, ne od člověka. Panovník nemá vládu nad svědomím svého lidu. Toto je místo zrodu myšlenky o nezcizitelnosti práv.⁶⁵

Komárková v náboženských bojích vidí kořeny lidské společnosti, suverenity lidu i jejich práv. „Lidská práva v nich dozrála jako plod dlouhého boje, na jehož počátku byl prožitek apelu živého Boha k poslušnosti, jíž nemůže a nesmí překážet ani autorita instituční církve, ani panovníka.“⁶⁶

Reformační myšlenky se dotkly i území českého státu. Byly spjaty s významnými filozofy, historiky a politology. Naše území se řadí mezi první, kde zazněly první požadavky na svobodu a lidská práva. V období reformace to byl Jan Hus (1371-1415), který žádal ve svých kázáních svobodný výklad Bible. Jan Hus vyslovil myšlenku, že pravda je svrchovaná autorita nad všemi světskými i církevními institucemi. Usiloval o čistotu církve i věcí veřejných a byl hluboce přesvědčen o prioritě Písma, která je nadřazena jakémukoliv úřadu. V podstatě říkal, že to, co vychází z Bible, nemůže být popřeno. Česká reformace vyhlásila rovnost všech lidí před poslední instancí, před Boží pravdou. Husitské čtyři pražské artikuly byly návodem na žití v souladu s Božím zákonem.⁶⁷

1.5. RANÝ NOVOVĚK A VÝVOJ LIDSKÝCH PRÁV

Významnými představiteli, kteří se v tomto období věnovali tématu lidská práva, byli například Hugo Grotius (1584-1645) a Thomas Hobbes (1588-1679). Hugo Grotius byl holandský právník a snažil se oddělit vědu od teologie a náboženství a vytvářel světskou koncepci klasického přirozeného práva. Hovořil o člověku

⁶⁴ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 93. ISBN 80-04-25384-0

⁶⁵ V této souvislosti Komárková hovoří o počátku demokracie. In: KOMÁRKOVÁ, B. *O svobodu svědomí*. Heršpice: Eman, 1998, s. 59-60. ISBN 80-86211-02-9

⁶⁶ KOMÁRKOVÁ, B. *Lidská práva*. Heršpice: Eman, 1997, s. 61. ISBN 80-901854-5-2

⁶⁷ TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymenh, 2002, s. 132. ISBN 80-7298-044-0

jako o tvoru s vrozenou sociabilitou, která mu zaručuje život v lidské společnosti. Podstatou jeho myšlenek je, že „*přirozené právo je diktát správného rozumu.*“⁶⁸ Společenskou smlouvu chápe jako historický dokument, jehož prostřednictvím si lidé vybrali formu vlády, a tím se na druhou stranu zbavili práva kontrolovat nebo potrestat vládce, i když by jejich vláda byla špatná. Grotiovy myšlenky se staly základem moderního právního myšlení. Společenská smlouva je také zdrojem povinností pro lid a to hlavně jeho poslušnosti vůči vládě, které dal smlouvou moc. Přesto smlouva dává povinnosti charakter dobrovolného vnitřního závazku vůči státu. Z toho pro Grotia plyne, že „*dobrovolný souhlas občana odůvodňuje existenci státu.*“⁶⁹

Tématem vztahu člověka a státu se také zabýval Thomas Hobbes, který člověka chápal tzv. naturalisticky. Vládce ztělesňuje vůli všech a jinou nepřipouští. Hobbesův stát v žádném případě nepřipouští, aby člověk sám rozhodoval, co je dobré a co zlé. Hobbes vládce odděluje od ostatního lidu.⁷⁰ Jeho myšlenky ovlivnila doba, ve které žil, kdy anglický parlament bojoval za svá práva proti absolutistickým Stuartovcům. Hobbes hovoří o člověku jako o brutálním a agresivním sobci, který je ovlivňován svými neuspokojenými touhami po moci a bohatství a strachem před smrtí. Hobbes dokonce hovoří o neustálém vzájemném ohrožování lidí.⁷¹ Z tohoto je možné vyvodit závěr, že každý dělá, co chce, a tudíž existuje i absolutní svoboda. Člověk nemá žádné povinnosti a chová se tak, jako by nebyl omezován jakýmkoliv normami chování. Hobbes zdůrazňuje právo každého člověka na svoji existenci jako právo

⁶⁸ Hlavní axiomy přirozené práva jsou: „*zdržet se jakýchkoli zásahů proti věcem, jež náleží druhému; vrtáti druhému, co jeho jest; plnit sliby učiněné vůči druhým; trestat ty, jež si to zaslouží.*“ In: KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 57. ISBN 80-244-0466-4

⁶⁹ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 57-58. ISBN 80-244-0466-4

⁷⁰ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 106. ISBN 80-04-25384-0

⁷¹ Hobbes tuto společnost charakterizuje: „*Homo homini lupus. Člověk člověku vlkem. Bellum omnium contra omnes. Válka všech proti všem.*“ In: KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s.59. ISBN 80-244-0466-4

sebezáchovy, které je vlastní všem lidem. Lidský rozum ukázal lidem, že je nutné soužití v míru a toho je možné dosáhnout jen tehdy, vzdají-li se svého práva plynoucího ze svobody a svoji moc postoupí vládě. Tento proces Hobbes označuje jako společenskou smlouvu.⁷²

Společenská smlouva určuje, co je právo a co bezpráví. V podstatě vyjadřuje, co je špatné a dobré, co správné a nesprávné. Tím, že lidé přenesli vládu na vládcu, jsou sami tvůrci všech zákonů a nemohou být vůči sobě navzájem nespravedliví. Protože odevzdání moci bylo absolutní, tak Hobbes uvádí, že „*lid nemá právo odvolat mandát, který dal svrchované moci, a to ani tehdy, jestliže tato moc vládne v neprospěch občanů.*“⁷³ Pro Hobbese je právo na život, svobodu a majetek regulací státu. Hobbes zdůrazňuje nutnost panovnického absolutismu jako jedinou možnost boje a ochrany státu vůči bouřícím se masám a zároveň proti feudální monarchii, což charakterizuje dobu, ve které žil.

Dalším představitelem raného novověku, který se věnoval i tématu lidských práv, je John Locke (1632-1704). Lockův postoj k člověku, který vychází přímo z lidského subjektu, připomíná stoiky. „*Stát už neorganizuje člověka, ale naopak člověk organizuje stát.*“⁷⁴ John Locke (odmítá zásah státu do lidského vědomí, protože pro Locke je důležitá svoboda svědomí. Naopak stát by měl být ochráncem přirozených práv.⁷⁵ Osvícenci viděli člověka jako svobodného, rozumného tvora, který zakládá stát vědomím rozhodnutím pro blaho obce.⁷⁶

⁷² KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 59-60. ISBN 80-244-0466-4

⁷³ Tamtéž. s. 60.

⁷⁴ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 103. ISBN 80-04-25384-0

⁷⁵ „*Člověk vstupem do společnosti nenabývá nových kvalit, zajišťuje pouze ty, které mu náležejí přímo z titulu člověka jako tvora Božího.*“ In: KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 103. ISBN 80-04-25384-0

⁷⁶ Locke sdružování lidí chápal jako přirozený stav a Hobbes jako přirozený stav viděl válku proti všem. „*Chceme-li udržet rod, musí tato přirozenost být překonána.*“ In: LOCKE, J. *John Locke and Toleranc*. Předmluva Petra Horáka *Dopis o toleranci*. Brno: Atlantis, 2000, s. 12. ISBN 80-7108-202-3

Locke tvrdí, že člověk je bytostí mravní ještě dříve, než se stane občanem. Zdůrazňuje hodnotu individua.⁷⁷ Uvádí, že „lidé však mají právo odporovat vládě (tedy právo na revoluci), když zjevně zneužívá svou moc. Zákon je rozhodující nástroj nejen zabezpečení, ale i rozšíření svobody člověka, jeho osobnosti a současně jej chrání od zvěle a despotismu druhých. Tam, kde není zákon, není svoboda.“⁷⁸ Společenskou smlouvou u Locka je vznik občanské společnosti, kdy stát nesmí zasahovat do lidských práv.

O sto let mladší T. Paine uvádí, že člověk je pro něj svobodným a rovným již od Boha a poté se stává součástí společnosti, aby získal více práv než předtím, tudíž aby jeho práva přirozená byla rozšířena o práva občanská. Paine věří, že společenské revoluční události (americká, francouzská revoluce) jsou obnovou přirozeného řádu a návrat k řádu božího stvoření.⁷⁹

Pro J. J. Rousseau (1712-1778), představitele osvícenství, je vládce představitelem vůle, ale vůle odlišné od vůle jednotlivce. Komárková o Rousseauově myšlence hovoří takto: „*Občan ve funkci poddaného se svobodně podrobuje zákonům, které vytvořil ve funkci suveréna. Obecná vůle je i jeho vůle. Chce obecné blaho, a proto se nemůže mýlit.*“⁸⁰

Myšlenkové názory Angličana Locka a Francouze Rousseaua se liší. Lockův občan jako součást státu měl již vlastní práva, do nichž stát nemohl zasahovat, jen je ochraňovat. Naopak člověku v Rousseauově pojetí stát všechna přirozená práva vezme a vrací je formou zákonů, ale vždy to musí být pro obecné blaho. Člověk pak užíval svého individuálního blaha jako část blaha celkového. Rozdílné názory mají myslitelé i na pojem svobody.⁸¹ Locke uvádí, že přirozený

⁷⁷ LOCKE, J. *Two Treatises on Government*. II. kniha, London, 1960, s. 124-128.

⁷⁸ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 63. ISBN 80-244-0466-4

⁷⁹ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 105. ISBN 80-04-25384-0

⁸⁰ Tamtéž. s. 106.

⁸¹ „Člověk více může podlehnout svodům své vůle od vůle kolektivu, ale v zájmu společenské smlouvy: kdokoliv by odepřel poslechnouti obecnou vůli, bude k tomu donucen celým tělesem:

je pro člověka stav nejistoty, kdy se řídí přirozenými zákony, zákony rozumu, ale může podlehnout i nerozumným impulsům. Proto je nutná společenská smlouva, která pořádek zajistí. Naopak Rousseauův člověk je mnohem aktivnější a je považován za subjekt státní moci. V obou teoriích se však člověk podrobuje.⁸² Rousseau zdůrazňoval, že je více občanem státu než člověkem.⁸³

Rousseau zdůrazňuje obecnost práva, které by mělo být na každého aplikováno zcela rovně. Tvrdí, že mezi lidem a vládou neexistuje smlouva o podrobení a funkce vlády je pouze moc výkonná, která může být omezena vůlí suverénního lidu. Rousseau má mnohem revolučnější pojetí práva a moci ve státě než například Hobbes a hovoří o suverénní moci lidu, která může kdykoliv vládce svrhnout.⁸⁴

Osvícenskou státovědou se zabýval i Imanuel Kant (více viz kapitola 2.5.2), který se k nezcizitelným právům hlásil a zastával se jich. Pro Kanta jsou vzájemná rovnost a samostatnost občanů ve společnosti zásady, které má stát ctít, a chovat se tak i ke svým občanům. Pro Kanta má člověk absolutní hodnotu, která nemůže být ničím snížena. „*Každý občan je pramenem práva, a stát je proto výtvorem vůle lidu na základě smlouvy společenské.*“⁸⁵ Kant vychází z teorií Rousseauových a stát je pro něj ochránce a záruka osobních svobod lidských bytostí a zároveň nemá právo kontrolovat lidského ducha.⁸⁶

to znamená jen, že bude nucen, aby byl svobodný.“ In: ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva.* Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 29. ISBN 80-86473-10-4

⁸² KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv.* Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 107. ISBN 80-04-25384-0

⁸³ „*Stát nevede lidi k blahu, poněvadž je chtějí, ale protože je vede k plnění řádu, jehož důsledkem je jeho blaho.*“ In: KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv.* Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 110. ISBN 80-04-25384-0

⁸⁴ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 65-66. ISBN 80-244-0466-4

⁸⁵ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv.* Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 112. ISBN 80-04-25384-0.

⁸⁶ Tamtéž. s. 112.

V českých zemích byl významným mezníkem raného novověku rok 1609. Panovník Rudolf II. vydal Majestát o náboženské svobodě, kde uvedl, že vrchnost nesmí svým poddaným zakazovat náboženství. Výraznou českou osobností této doby byl i Jan Amos Komenský (1592-1670), který hájil mírové soužití a vystupoval proti válkám.⁸⁷ Válku zcela odmítal, i když respektoval a podporoval právo na odpor, ale řešení sporů viděl jedině v řádně vedeném soudu dle zákonných pravidel.

Vliv raného novověku na rozvoj státního uspořádání je jedním z mnoha pramenů rozvoje lidských práv, jejichž znakem je svoboda a rovnost. Veškeré tyto snahy vedly ke vzniku Deklarace lidských a občanských práv.

1.6. LIDSKÁ PRÁVA V 19. STOLETÍ

Literatura uvádí, že filosofie práva se ve svém vývoji opožďovala za vývojem filosofie obecné. Do počátku 19. století byla právní filosofie jen koncepcí přirozeného práva, kterou se podrobně zabývám v kapitole 2.5. Idea přirozeného práva ani v tomto období nevymizela. Významnou evropskou událostí 19. století se stala francouzská revoluce a vydání Deklarace práv člověka a občana roku 1789. Tento dokument se stal vzorem pro další revoluce a následné reformy na přelomu 19. a 20. století.⁸⁸

Významným spoluvůrcem evropského kontinentálního práva byl Angličan John Austin (1790 – 1859). Austin chápe právní vědu normativně. Svými myšlenkami navazuje na Jeremy Benthama a jeho pozitivistickou právní teorii, která je nazývána teorií rozkazovací. Ze své koncepcie práva vyloučil úvahy o spravedlnosti a nespravedlnosti či úvahy o dobru a zlu. Popírá jakýkoliv význam Božího zákona či přirozeného práva na koncepci práva. Austin nedefinuje právo s odkazem na jeho obsah, ale naopak se zřetelem na formální kritéria, která odlišují právní normy od všech ostatních společenských norem, především

⁸⁷ KOMENSKÝ, J. A. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda, 1992, s. 186. ISBN 80-205-0227-0

⁸⁸ KUBEŠ, V. *Právní filozofie XX. století*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 11-14. ISBN 80-210-0491-2

mravních a náboženských.⁸⁹ Austin neřeší vztah lidu a vlády a neptá se po poslušnosti lidu ani v čem poslušnost spočívá. Poslušnost charakterizuje jako empirickou zkušenost. Odděluje právo od etiky, což je typické pro právní pozitivismus. Austin zdůrazňuje, že právník se zabývá pouze právem a filosof nebo zákonodárce tím, jaké právo má být.⁹⁰

Také Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770 – 1831) se ve svých dílech věnuje právu a řeší pojem jevu. Obsah a cíl určení jevu vytváří zákon jevu, v obecném smyslu zákon. Zákon představuje danost a podstatu jevu. Hegel chápe zákon ve vztahu podstaty a všeobecného jevu. Zákon je teoretickým konkrétním určením. V svém díle „Základy filosofie práva“ dělí právo na složky. Nejnižší složkou je abstraktní právo, které člověka vymezuje jako právní osobu. Další složkou je moralita zaměřená na nitro člověka a poslední složkou je mravnost, která je konkrétním určením svobodné vůle. Podle Hegela je právo vůlí státu a jeho svrchované moci.⁹¹

V českých zemích 19. století byl za významného ochránce lidských práv považován například František Palacký, který vycházel z přirozených práv jedince, které mají všichni lidé. Druhá polovina 19. století je obdobím zakládání mnoha politických stran i občanských sdružení, které požadovaly rozsáhlé reformy, které se týkaly i jejich práv. Zásadní byla reforma volebního práva, které bylo jako všeobecné zavedeno v roce 1907 pro tajné hlasovací právo pro muže do poslanecké sněmovny.⁹²

1.7. LIDSKÁ PRÁVA VE 20. STOLETÍ

Idea přirozeného práva ve 20. století je stále živá např. ve francouzské, italské či španělské filosofii. Jedním z hlavních představitelů právní filosofie tohoto

⁸⁹ KUBŮ, L. *Dějiny právní filosofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 85-86. ISBN 80-244-0466-4

⁹⁰ Tamtéž. s. 85-86.

⁹¹ Tamtéž. s. 88-92

⁹² GERLOCH, A. *Ústavní systém ČR*. Praha: Prospektrum, 1999, s. 12-13. ISBN 80-7175-077-8

období byl Rudolf Stammler, který na Kantově myšlence kritické filosofie vytvořil právní systém. Stěžejní Stammlerovou myšlenkou je „*myšlenka jednotného pořádku*“. Právní filosofie se kriticky zaměřila na pojem práva a na právní ideu. Právo charakterizoval jako chtění, jako autokraticky zavazující chtění.⁹³

Vývoj práva ve 20. století byl ovlivněn první a druhou světovou válkou. Válka již obecně znamená porušování práv. Bylo tomu tak i v období první světové války, kdy byla potlačována veškerá práva a svobody všech občanů zúčastněných zemí. Po jejím ukončení v rámci Versailleského systému mírových smluv i v Paktu společnosti národů se objevila ustanovení týkající se ochrany práv. V těchto většinou obecných ustanoveních se hovoří o slušných a lidských podmínkách na vlastním území státu, a také o slušném jednání a nakládání s domorodým obyvatelstvem.⁹⁴

Šíření lidských práv napomohlo vzniku demokratických ústav v Německu a dalších zemích po rozpadu Habsburské monarchie. Jedním z těchto států byl i český a slovenský stát (28. 10. 1918). Veškerou moc převzalo Národní shromáždění a již v listopadu roku 1918 vznikla Prozatímní ústava, která vymezovala rozdělení moci.⁹⁵ Představitelem této doby byl filosof a sociolog profesor Tomáš Garrigue Masaryk, jehož myšlení bylo zaměřeno na člověka, který disponuje politickými právy a zároveň je za své jednání zodpovědný. Byl a je považován za teoretika demokratických hodnot evropského formátu.⁹⁶ V roce 1920 byla přijata ústava Republiky Československé, která obsahovala výčet základních lidských práv a svobod a hlavně obsahovala zásadu rovnosti všech občanů před zákonem apod. Díky garancím lidských práv

⁹³ KUBEŠ, V. *Právní filozofie XX. století*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 17-20. ISBN 80-210-0491-2

⁹⁴ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 4. ISBN 80-85889-28-5

⁹⁵ Vyhlášena jako zákon č. 11/1918 Sb., Prozatímní ústava.

⁹⁶ DAVID, R. *Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001, s. 177. ISBN 80-7182-109-8.

byla Československá republika uznávaným partnerem pro okolní demokratické státy.⁹⁷

Zlomovým okamžikem pro evropské státy byla druhá světová válka, kdy došlo k porušení základního práva států – práva suverenity a porušení všech základních lidských práv, práva na život, svobodu apod.

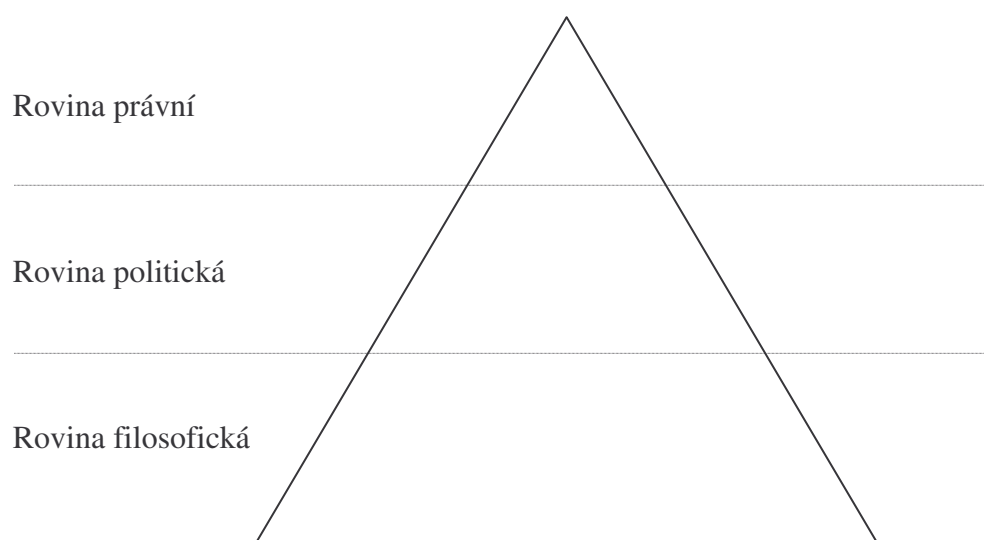
Po roce 1945, po ukončení druhé světové války, jako reakce na zločinné skutky fašistických mocností, se objevila potřeba mezinárodní právní ochrany lidských práv. Dalším zlomovým rokem byl rok 1948, kdy byla vydána nová ústava, která potlačovala základní práva a svobody. Například potlačovala možnost rozhodnout se ve volbě různých politických stran, omezovala se vlastnická práva, právo shromažďovací apod. Po nástupu Komunistické strany Československa k moci začaly tzv. vykonstruované politické procesy, které byly namířeny proti „třídním nepřátelům“. Následujících čtyřicet let byly potlačovány veškeré snahy po demokratickém rozvoji země. Zlomovým dnem se stal 17. listopad roku 1989, kdy došlo ke zhroucení komunistického režimu, a tehdy ještě československý stát odstartoval éru zrodu demokracie a respektování základních práv a svobod.

⁹⁷ Ústavní zákon č. 121/1920 Sb. , Ústava republiky československé. Hlava pátá: Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské, §106 - §127.

2. PŘÍSTUPY A TEORIE LIDSKÝCH PRÁV

Lidská práva jsou tématem, které zkoumá mnoho společenských věd a jejich problematika s sebou přináší nové otázky, které plynou z velkého množství literatury věnované tomuto tématu. Příčinou může být i nejednotnost chápání pojmu lidských práv nebo přílišná obecnost výkladu, kdy se na lidská práva můžeme odvolávat téměř kdykoliv a to se může stát příčinou nepřesností v chápání tohoto pojmu. Francouzský právní vědec Frédéric Sudre vytvořil schéma, které znázorňuje tři roviny přístupu k širokému pojmu lidská práva.⁹⁸

2: Roviny pojmu lidská práva

Toto schéma vysvětluje, jak se filosofická idea přetváří v právo vynutitelné soudní cestou. Každá koncepce filosofická, politická mají své teorie, které se ve vrcholu redukují. Jedná se o tři odlišné roviny, které právě spojuje termín lidská práva. Abychom mohli pojem lidská práva pochopit, je nutné si pojem vymežit.⁹⁹

⁹⁸ SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: MU, 1997, s. 11. ISBN: 80-210-1485-7

⁹⁹ Tamtéž. s. 11.

2.1. VYMEZENÍ POJMU LIDSKÁ PRÁVA

Vymezení pojmu lidská práva je odvozeno od řešení vztahu státu a jednotlivce. Tento vzájemný vztah je charakterizován termíny „právo“ a „svoboda“, ale také termíny „lidská“ a „občanská“ nebo „základní“. Jednotlivé teorie pak tyto termíny vykládají různě. Hranice mezi pojmy právo a svoboda není jasná a přímá. Pojem právo spíše vyjadřuje nárok na plnění ze strany státu a pojem svoboda naopak autonomní prostor jednotlivce, který by měl být chráněn.¹⁰⁰

Například Klíma rozlišuje pojmy:¹⁰¹

1. Lidská práva – která se váží ke každému člověku a zdůrazňuje jejich přirozeně právní základ. Člověk se s nimi rodí a stát je jejich ochráncem a garantem.
2. Občanská práva – která jsou spojována se státoobčanským statutem. Náleží člověku díky jeho příslušnosti k určitému státu.
3. Základní práva – která si můžeme vysvětlovat jako práva zakotvená v ústavě jako základní právní normě.¹⁰²

Sudre označuje základní práva jako „tvrdé jádro“ lidských práv či jako „klasické svobody“.¹⁰³

Právo upravuje vztahy mezi osobami a skupinami osob. Řeší vzájemné povinnosti, konflikty mezi osobními a skupinovými zájmy a je garantem spořádaného chování mezi lidmi.

¹⁰⁰ „Jako souhrnný jednoslovný pojem je vhodnější použít pojmu PRÁVO, který v sobě implicitně zahrnuje i svobody.“ In: KLÍMA, K. *Státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 164. ISBN 80-86898-98-9

¹⁰¹ KLÍMA, K. *Státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 164. ISBN 80-86898-98-9

¹⁰² Toto pojetí se odráží například i v názvu Listiny základních práv a svobod České republiky. Klíma je také označuje za základní práva, historicky nejstarší garantovaná práva. In: KLÍMA, K. *Státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 164. ISBN 80-86898-98-9

¹⁰³ SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: MU, 1997, s. 131. ISBN: 80-210-1485-7

2.2. ZÁKLADNÍ HODNOTY LIDSKÝCH PRÁV

Právo je odedávna spojováno s termíny, kterými jsou spravedlnost, rovnost, důstojnost, ale také morálka nebo svoboda. Tyto společenské hodnoty by právo mělo zaštiťovat a chránit pro všechny lid.

Spravedlnost je určitým ideálem, ideálem rozdělování dobra i zla na principu rovnosti a dotýká se všech jednotlivců a společnosti. „*Spravedlnost je tedy základním normativním principem soužití lidí ve společnosti.*“¹⁰⁴ Je kritériem hodnocení lidského jednání a je základem, spolutvůrcem i cílem všech zákonných norem. Spravedlností se zabýval již Aristotelés, který za jádro spravedlnosti považuje rovnost. Člověk, který je spravedlivý, je přítelem rovnosti. Aristotelés hovořil o spravedlnosti, jako o cíli práva a rozlišuje legální, etickou, distributivní a vyrovnávající spravedlnost.¹⁰⁵

Spravedlnost je možno chápat jako normu pro jednání lidí. Je-li čin označen jako spravedlivý, vyplývá z toho souhlas s takovým činem a závěr, že v podobné situaci by měl člověk jednat taktéž.¹⁰⁶

Spravedlnost má mnoho definic, ale vždy se tam objevuje i pojem rovnosti. Jak uvádí Vlček: „*Rovnost společně se svobodou a spravedlností patří mezi nejvýznamnější hodnoty, které vyjadřuje a chrání moderní právo.*“¹⁰⁷ To, že jsou si lidé jako bytosti rovni, charakterizuje pojem rovnost. Právo pak zajišťuje občanovi rovnost před jeho zákony bez ohledu na rasu, původ, pohlaví apod., jak uvádějí ústavy mnoha států světa.

Mezi základní hodnoty práva se řadí také svoboda, která je předpokladem každého mravního jednání.¹⁰⁸ Definovat pojem svoboda je složité. Svoboda

¹⁰⁴ VLČEK, R. a kol. *Právní a filozofický úvod do teorie práva*. Ostrava: Knižní Expres, 2008, s. 18. ISBN 978-80-7347-031-9

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 19.

¹⁰⁶ PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1999, s.210. ISBN 80-7021-331-0

¹⁰⁷ VLČEK, R. a kol. *Právní a filozofický úvod do teorie práva*. Ostrava: Knižní Expres, 2008, s. 21. ISBN 978-80-7347-031-9.

¹⁰⁸ SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 2004, s. 30. ISBN 80-7184-357-1

člověka je omezená a to svobodou člověka druhého. Vztah svobody a práva je takový, že zákonné normy svobodu člověka omezují. Právo je v podstatě donucovací prostředek k dodržování pravidel, což na druhou stranu může být vnímáno jako prostředek omezující svobodu jednotlivce. Vztah práva a svobody se projevuje v teorii o společenské smlouvě, „*kteřá je založena na ideální představě, že lidé podle jistých pravidel svobodně odevzdávají část své svobody ve prospěch celku.*“¹⁰⁹

Právo založené na výše uvedených hodnotách má za cíl dosáhnout všeobecného dobra. Normativní systém je v podstatě systém morálních norem a je důležité, aby morálka a právo byly v souladu a respektovaly hodnoty, které daná společnost ctí.¹¹⁰

2.3. ZÁKLADNÍ PRINCIPY LIDSKÝCH PRÁV

Principů lidských práv je několik. Můžeme například jmenovat princip spravedlnosti nebo například rovnosti, ale jako základní princip mezinárodního práva v oblasti ochrany lidských práv Carozza považuje princip subsidiarity. Dokonce o principu subsidiarity hovoří jako o prvním institutu vstoupivším do problematiky lidských práv vůbec. Ústavní systém Evropské unie právě subsidiaritu zdůrazňuje jako základní princip nebo pravidlo pro zachování nadnárodní harmonizace Unie a zároveň lokálního pluralismu. Subsidiarita jako obecný princip mezinárodního práva v oblasti problematiky lidských práv je integrace mezinárodních, nadnárodních a vnitrostátních oblastí sociální spravedlnosti a zachování lidské důstojnosti a svobody.¹¹¹

Princip subsidiarity je pravidlem pro stanovení kompetencí při uskutečňování obecného dobra, je tedy pravidlem kompetenčním. Tento

¹⁰⁹ VLČEK, R. a kol. *Právní a filozofický úvod do teorie práva*. Ostrava: Knižní Expres, 2008, s. 25-26. ISBN 978-80-7347-031-9.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 22-23.

¹¹¹ CAROZZA PAVLO G. Subsidiarity as a Structural Principle of International Human Rights Law. In *The American Journal of International Law*. Vol. 97. No.1, 2003, s. 38-42.

princip představuje obranu svobodné iniciativy ve společnosti, hájí právo menších oblastí společenského života a budování společenského řádu zdola nahoru.¹¹²

Dalším principem lidských práv je princip spravedlnosti. Podle Tomáše Akvinského je obecně pojatá spravedlnost spravedlností obecného dobra, tzn. že se vztahuje na uskutečnění společného dobra.¹¹³

Existuje-li právo, může být nastolena spravedlnost. Právo a zákony upravují vztahy mezi jednotlivými subjekty. V takovém soužití je spravedlnost nejdůležitější mravní ctnost. V oblasti práv je cílem jejich působení. Zákony jsou tvořeny proto, aby byla zajištěna práva a spravedlnost.¹¹⁴

2.4. DĚLENÍ LIDSKÝCH PRÁV

Sudre uvádí, že „moderní pojetí lidských práv se snaží provádět stejnou ochranu lidem v mírových dobách jako i v dobách válečných.“¹¹⁵ Lidská práva jsou rozdělována právní teorií na různé kategorie.

Pro mezinárodní právo byl člověk spíše příslušníkem určité skupiny, než individualitou. Tradiční pojetí lidských práv, kdy vznikaly různé pakty na jejich ochranu, existuje dosud. Souběžně ovlivňuje ochranu lidských práv spolu s jejich moderním pojetím, které ochraňuje práva jednotlivců bez ohledu na rozlišující kritéria. Proto jednou z klasifikací lidských práv jsou práva tradiční (tzv. bývalá) a práva moderní.

Základní lidská práva jsou lidské bytosti vlastní a předcházejí společnosti (např. právo na život, právo na svobodu pohybu). Stát musí vytvářet systém pro jejich ochranu a zároveň vytvářet podmínky pro jejich výkon. Těmto právům

¹¹² SUTOR B. *Politická etika*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 41. ISBN 80-86005-17-8

¹¹³ AKVINSKÝ, T. *Tomáš Akvinský o zákonech v teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2003, s. 33. ISBN 80-85929-59-7

¹¹⁴ „Spravedlnost je definována jako pevná a neměnná a vůle dát každému to, co mu náleží.“ In: SUTOR B. *Politická etika*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 110. ISBN 80-86005-17-8

¹¹⁵ SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: MU, 1997, s. 129. ISBN: 80-210-1485-7

se říká práva nároková. Práva naopak nenároková, jejichž postavení je ovlivněno ekonomickou a politickou situací státu, jsou práva, která nárokují určité plnění (právo hospodářské, sociální, kulturní).

Třídění podle generací vychází z teorie, že práva první generace (práva občanská, politická) jsou práva základní a ta ostatní, tj. práva druhé generace (práva hospodářská, sociální a kulturní) a práva třetí generace (práva pro příznivý rozvoj lidstva) jsou odvozena.

Moderní pojetí lidských práv je založeno na lidské individualitě. Lidská práva tedy náleží každému jednotlivci, což jsou práva tzv. individuální. Přesto existují práva, jejichž dosažení a prosazení je možné pouze kolektivně (právo sdružovací, shromažďovací). Tato je možné označit termínem práva kolektivní. Třetí skupinou jsou pak práva společenství, která přímo směřují k zachování integrity společenství (např. ochrana před genocidou).¹¹⁶

2.5. OBDOBÍ PŘIROZENÝCH PRÁV

V první kapitole jsem několikrát zmínila termín přirozená práva, který bych měla vysvětlit. Moderní koncepci přirozených práv představil John Locke, jejíž kořeny je možné vysledovat až do období antiky a křesťanství.

Lidským právům se přisuzuje tzv. přirozenoprávní charakter, což znamená, že stát nemá moc určovat práva a naopak zdrojem lidských práv je sama přirozenost člověka. Z přirozenosti člověka lidská práva vycházejí a stát je pouze garantem dodržování těchto práv.¹¹⁷

Bernhard Sutor uvádí, že pro pochopení myšlenky přirozeného práva je nutné objasnění pojmu „přirozenost“. Antika přirozenost chápala jako předem daný řád světa tzv. kosmos. Oproti tomu osvícenští myslitelé hovoří o přirozenosti v souvislosti s lidským rozumem. Někde mezi těmito názory stojí se svými myšlenkami Tomáš Akvinský, který hovoří o přírodě stvořené Bohem,

¹¹⁶ SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: MU, 1997, s. 137. ISBN: 80-210-1485-7

¹¹⁷ KLÍMA, K. *Státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 275. ISBN 80-86898-98-9

ale na druhé straně zdůrazňuje i rozum, který dává osobnosti možnost se rozvíjet. Vzájemné soužití je řízeno základními principy, které určují pravidla chování. Přirozenost člověka je zde chápána jako přirozenost rozumová. „*Přirozené právo je právo osobnosti. Lidé mají vůči sobě práva a povinnosti a tyto nezískávají, ale mají.*“¹¹⁸

Jak jsem již uvedla, pojem přirozené právo existoval již v antice, i když byl různým způsobem vykládán, vždy ale však jako právo, které stojí nad platnými zákony. Starověcí stoikové užívali koncepci přirozeného práva a chápali ji jako něco závazného pro všechny.¹¹⁹ Ale za první autory teorie i praxe přirozených lidských práv jsou považováni filosofové Thomas Hobbes, John Locke, Thomas Paine nebo francouzský filosof Jean Jaccques Rousseau či Holanďan Hugo Grotius. Přirozeně právní normy jsou podle nich pravidla chování, která se promítají do práva pozitivního jako principy spravedlnosti a humanity. Tato pravidla chování ovlivňují myšlení lidí a jejich jednání. Lockovo pojetí přirozeně právní nauky je charakterizováno přesvědčením, že všechny lidské bytosti mají určitá práva odvozená od přirozenosti a ne plynoucí od vládců, kteří jim mají být pouze ochránci těchto práv. V praxi to znamená, že lidská práva splývají s právy občanskými. První přirozeně právní teorie vidí práva v lidské přirozenosti danou Bohem. Ale již se našli autoři, kteří odůvodnění přirozených práv v Bohu nehledali. Byl to Hugo Grotius, který mimo jiné zdůrazňoval důležitost společenskosti člověka i samotné společnosti pro základ práva, protože společnost má naše životy a svobodu i majetek chránit.¹²⁰

V souvislosti s tématem přirozených práv se objevuje myšlenka teorie smlouvy, kterou rozpracoval Thomas Hobbes. „*Mír je možno uskutečňovat jedině*

¹¹⁸ „Základní myšlenka přirozeného práva podle křesťanské sociální nauky zní takto: Protože je člověk „od přirozenosti“ společensky založenou osobností nadanou rozumem, v tomto smyslu je již s lidským bytím dáno původně právo.“ In: SUTOR, B. *Politická etika*. Praha: Oikoyment, 1996, s. 108. ISBN 80-86005-17-8

¹¹⁹ FREEMAN, M. *Human Rights. An Interdisciplinary apporouch*. Cambridge: Polity Press, s. 16 - 18. ISBN 0-7456-2356-5

¹²⁰ Tamtéž. s. 18-19.

*tak, že se všichni jedinci podřídí absolutně závaznému řádu.*¹²¹ Společenské soužití lidí bylo vždy ovlivněno podřízeností a nadřízeností jednotlivých společenských vrstev. Sutor hovoří o vůli většiny ve vztahu k podřízenosti menšiny. Jestliže vůle většiny je rovna pravdě, je možné a přijatelné podřízení menšiny vůli většiny.¹²²

Vývoj a rozsah přirozených práv se u jednotlivých autorů různí a pojetích přirozených práv je velmi mnoho. V dalších podkapitolách se budu věnovat jednomu z dělení lidských práv a to dělení na přirozená práva klasická a přirozená práva v období novověku.

2.5.1. KLASICKÁ PŘIROZENÁ PRÁVA

Zdrojem přirozených práv, jak již jsem v předešlých kapitolách uvedla, jsou také myšlenky antického myslitele Aristotela. Aristotelés hovoří o tom, že každá věc sleduje svůj účel, který se projevuje v utváření její přirozené formy. Naplnění tohoto účelu je nejvyšším dobrem, o které by všichni měli usilovat. Tento Aristotelův přístup říká, že lidský rozum získaný od Boha je východiskem morálky. A rozum také napomáhá logickému vysvětlení mravních zásad, k nimž se mohou vztahovat zásady uvedené v Písmu svatém. *„Tradice přirozeného zákona převládá v katolické morálce.*¹²³

Teorie klasického přirozeného práva rozvinul Tomáš Akvinský, který jako první použil termín tzv. pozitivní právo. Podmínkou dobrého soužití a míru jsou pro Akvinského právě zákony. Přitom je vždy nutné respektovat nadřazený

¹²¹ SUTOR, B. *Politická etika*. Praha: Oikoyment, 1996, s. 106. ISBN 80-86005-17-8

¹²² Právní jistota je výraz všeobecné zkušenosti, že lidé pro vzájemné soužití potřebují právo, a že osobnosti v individuální i sociální sféře nacházíme v právu. To je základní myšlenka přirozeného práva. In: SUTOR, B. *Politická etika*. Praha: Oikoyment, 1996, s. 106. ISBN 80-86005-17-8

¹²³ *„Tento přístup byl zvláště cenný tehdy, když se objevila mravní dilemata, pro která neexistoval žádný precedens v Bibli, a tedy ani odpovídající řešení zprostředkované zjevením.*“ In: THOMSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004, s. 76. ISBN 80-7178-806-6

přirozený zákon. Akvinský zdůrazňuje přímou souvislost přirozeného zákona se zákonem Božím.¹²⁴

2.5.2. PŘIROZENÉ PRÁVO V NOVOVĚKU

Teorie novověkého přirozeného práva se také zabývá přirozeností člověka a jeho rozumem. Základním rozdílem mezi klasickými přirozenými právy a novověkým chápáním lidských práv je, že novověké teorie přirozeného práva odděluje práva a etiku na dvě samostatné oblasti.

Podstatný a významný vliv na pojetí novodobých lidských práv měl představitel osvícenské státovédy Imanuel Kant (1724-1804). Kant přímo hovoří o nezcizitelných právech a zastává se jich. Hovoří o svobodě každého občana a vzájemné rovnosti jednotlivců. Toto jsou kritéria, kterými by se měl řídit stát ve vztahu ke svým občanům. Nejdůležitějším sdělením Kanta k tomuto tématu je jeho přesvědčení o tom, že „*lidská osobnost má svou absolutní hodnotu.*“¹²⁵ Stát je pro Kanta výtvozem vůle lidu na základě společenské smlouvy a občan je tedy pramenem práva a úkol státu je obrana práva.

Komárková označuje Imanuela Kanta za prvního osvícenského filosofa, který upřel státu právo na kontrolu lidského ducha. Kant dává přednost člověku před jeho statutem občana. Kantova idea právního státu se stala předlohou právní filosofii a následně i právní praxi.¹²⁶

Z Kantova pohledu je člověk sám sobě zákonodárcem a také se těmto zákonům podřizuje. Každý člověk nese v sobě nepodmíněný účel a člověk takovým účelem je. Kantův kategorický imperativ člověku nařizuje, aby ve svém jednání nikdy nepoužíval sebe ani jiného člověka jako prostředek, ale vždy jako

¹²⁴ KOLESÁR, I. Pojetí zákona podle Tomáše Akvinského. *Revue*, č. 1, roč. 1995. [online]. [cit. 03.03. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.spep.prf.cuni.cz/1-10/koles.htm>>.

¹²⁵ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 112. ISBN 80-04-25384-0

¹²⁶ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990, s. 138. ISBN 80-04-25384-0

účel.¹²⁷ Používají-li určité jednání člověka jako pouhý prostředek, není možné jej chtít za obecný zákon rozumně uspořádaného lidského společenství.

S tímto tématem souvisí i téma motivace mravního jednání. Dle Kanta je zdrojem motivace k mravnímu jednání úcta k zákonům.¹²⁸ Představa určitého jednání v člověku vyvolává pocit a zároveň nutkání jednat obdobně. Úcta k zákonu je pro Kanta výjimečným citem, který je působením rozumové představy na samotný rozum.¹²⁹ Dalším znakem úcty před zákonem je podle Kanta určitý přirozený sklon k sebeuctívání. Kant řeší to, že: „... *morální zákon tudíž nevyhnutelně pokořuje každého člověka, když s ním člověk srovnává smyslový sklon své přirozenosti.*“¹³⁰ To, že člověka něco pozitivně pokořuje, nutně vzbuzuje v člověku úctu. Motivem mravního jednání je pro Kanta představa mravního zákona, která působí na vůli jako určitý druh citu. To, jak je mravní jednání motivováno, je zdrojem našeho posuzování mravnosti. Kant rozlišuje morální, legální a nemorální jednání.¹³¹

Kant za vrozené právo považuje svobodu, kterou člověk nezískává díky statutu člověka, ale jako právo náležící od narození. Dále hovoří nejen o právech, ale také o povinnostech vůči sobě, ale i ostatním lidem. Zdůrazňuje úctu k vlastní osobě, ale i úctu mezi lidmi navzájem. Inspirací Kantovy právní nauky je rozum a Lockova liberální tradice přirozeného práva. Kant přemýšlel o svobodě ve smyslu nezávislosti na nutící libovůli druhého člověka, což považuje za jediné právo náležející každému člověku. Svoboda jednoho má být ve shodě se

¹²⁷ KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990, s. 175. ISBN 80-205-0152-5.

¹²⁸ „...jestliže si představíme jednání z povinnosti, které se provádí se statečnou myslí odloučeně od veškerých záměrů prospěchu na tomto nebo onom světě a za největšího pokušení nouze nebo lákání, pak toto jednání daleko za sebou nechává a zastihuje jakékoliv podobné jednání, afikované třebaš i v nejmenší míře cizí pružinou, povznáší duši a budí přání, abychom jednali rovněž tak.“ In: KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976, s. 46. ISBN 80-205-0152-5.

¹²⁹ „...nikoli jen bez spolupůsobení smyslových podnětů, nýbrž přímo s odmítnutím všech podobných podnětů a skončováním se všemi náklonnostmi, pokud by mohli být proti onomu zákonu.“ In: KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990, s. 124. ISBN 80-205-0152-5.

¹³⁰ KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990, s. 127. ISBN 80-205-0152-5.

¹³¹ KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990, s. 127. ISBN 80-205-0152-5.

svobodou druhého a s tím souvisí i donucovací funkce práva. Jestliže je donucení ve shodě se svobodou toho, kdo jej užívá, ale také se shodě se svobodou toho, proti komu je donucování zaměřeno, je takové donucování zákonné.¹³²

2.6. ODPŮRCI PŘIROZENÉHO PRÁVA

Teorie přirozených práv měla i své oponenty jako byl Jeremy Bentham, Edmund Burke či Karel Marx. Negativně k teorii přirozeného práva přistupovali konzervativci, kteří jí zazlívali přílišné rovnostářství, ale také teorii přirozených práv odmítali, protože podle jejich názoru způsobovala velké vlastnické rozdíly mezi lidmi.¹³³

Jedním z prvních kritiků přirozeněprávní teorie je považován David Hume, který ve své teorii navazuje na myšlenku Johna Locke, že vrozené ideje jsou odvozené ze zkušenosti. Humovy myšlenky se staly inspirativním vzorem pro moderní pozitivismus. Odmítal ideu přirozeného práva, protože „*je v rozporu s empiricky pozorovatelnou skutečností.*“¹³⁴

Jeremy Bentham (1748-1832), který rozvinul teorii utilitarismu, je také považován za oponenta přirozeného práva. Jeho filosofické názory byly ovlivněny Humovým empirismem. Pojmy zlo a dobro spojuje s pojmy strast a slast. Právo má sloužit dobru, a tudíž vylučovat zlo tzn. naplňovat teorii užitečnosti. Tvrdil, že právo je možné pochopit jedině tehdy, bude-li oproštěno od náboženských otázek a otázek morálky. Benthamovým cílem bylo vytvoření teorie práva založeného pouze na zkušenosti. Právo chápe jako suverénní vůli, ale tato vůle musí být subjektu práva známa.¹³⁵ Přestože je Jeremy Bentham považován

¹³² „Podle Kantovy právní nauky se právo dá vyložit jako možnost shody mezi všeobecným i vzájemným donucením a mezi svobodou jednoho každého. In: KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 74. ISBN 80-244-0466-4

¹³³ FREEMAN, M. *Human Rights. An Interdisciplinary approach*. Cambridge: Polity Press, s. 27. ISBN 0-7456-2356-5

¹³⁴ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 81. ISBN 80-244-0466-4

¹³⁵ Tamtéž. s. 82-84.

za zásadního kritika přirozených práv, Kubů uvádí, že Benthamův princip užitečnosti je určitá verze přirozeného práva. Benthamova teorie stojí na zkušenostech. Usiloval o vysvětlení práva na základě empirických faktů a své názory nacházel v tzv. teorii adopce.¹³⁶ Bentham za práva považuje právní práva, tj. práva vztahující se k určitému sociálnímu a právnímu systému. Právo je pro něj složenina příkazů a zákazů, a protože musí také existovat poslušnost, musí také obsahovat sankce.¹³⁷ V 19. století se nakonec princip utilitarismu ujal a teorii přirozených práv nahradil. Práva individua již nebyla chráněna jako práva přirozená, ale jako práva právně ukotvená, která napomáhají obecnému dobru.¹³⁸

Kompletní ucelenou právní teorii vytvořil John Austin (1790-1859), který byl také pozitivista a spolu s Jeremy Benthamem je považován za autora teorie rozkazu. Austin uvádí, že v logice práva nemá přirozené právo a Boží právo žádný význam. Vyloučil z práva úvahy o spravedlnosti a nespravedlnosti a také o dobru a zlu.¹³⁹ Austin odděluje právo a morálku, což je jedním z nejdůležitějších rysů právního pozitivismu. Podle Austina se právník zabývá právem takovým, jaký je a naopak zákonodárce nebo filosof spíše zkoumá, jaké právo má být.

Edmund Burke uznal právo na svobodu svědomí, vlastnictví a hlavně na život a spravedlnost. Teorii přirozených práv považuje za zbytečnou a velmi jednoduchou. Karel Marx charakterizoval přirozená práva jako práva buržoazie, a tím pádem ve společnosti roste třídní nerovnost. Vyčítá koncepci přirozeného práva to, že nevnímá význam práce jednotlivců pro lidské dobro.¹⁴⁰

¹³⁶ Teorie adopce spočívá v tom, že „současný suverén“ – tj. ten, kdo zákony vydává, přijímá zákony svých předchůdců za své. In KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 83. ISBN 80-244-0466-4

¹³⁷ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 83-84. ISBN 80-244-0466-4

¹³⁸ FREEMAN, M. *Human Rights. An Interdisciplinary approach*. Cambridge: Polity Press, s. 28-30. ISBN 0-7456-2356-5

¹³⁹ KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 86. ISBN 80-244-0466-4

¹⁴⁰ CAMPBELL, T. *Rigt A Critical Introduction*. Oxon: Routledge, 2006, s. 8. ISBN 0-415-28115-6

Přirozeněprávní teorie vnímá existenci nadčasových, univerzálních či absolutních hodnot. Lidská práva, která tato teorie ochraňuje, mají i svůj pozitivní charakter, který je možné najít v základních listinách a úmluvách. Význam pozitivního práva je v právní jistotě a stabilitě. Pro pozitivistickou teorii je důležité, co je v souladu s právem a co je naopak protiprávní. R. David uvádí, že teorie pozitivněprávní a přirozeněprávní se navzájem doplňují a převaha jedné z nich by mohla vést k potlačení demokratických hodnot. Soulad obou teorií je evidentní v uzákonění lidských práv, která jsou výrazem rozvoje lidstva.¹⁴¹

2.7. UNIVERZALIZACE LIDSKÝCH PRÁV

Při definování pojmu lidská práva se často setkáváme s pojmem univerzální. Prvek univerzality ve spojitosti s lidskými právy spočívá v tom, že jsou platná pro všechny bez ohledu na rasu, pohlaví, náboženské vyznání atd. Univerzalita lidských práv by měla platit po celém světě stejně. Pojetí lidských práv se liší v různých kulturních prostředích. Například euroamerické pojetí klade důraz na individuální práva, jiné kultury upřednostňují více práva společenská.¹⁴²

17. století bylo obdobím, kdy se usilovalo o úpravu vztahů člověka a společnosti uvnitř státu.¹⁴³ Po druhé světové válce se stal centrem zájmu člověk a nikoliv jeho vztah ve společnosti. Ovlivněna hrůzami druhé světové války, vyvražďování národů, diskriminace obyvatelstva neárijského původu apod., vyvinula se snaha o teoretické i praktické vyjádření lidských práv. To byla příčina snahy o přijetí univerzálního všeobecně platného dokumentu. Tímto dokumentem se stala Všeobecná deklarace lidských práv, kterou v roce 1948 schválilo Valné shromáždění Organizace spojených národů (dále jen OSN).¹⁴⁴

¹⁴¹ DAVID, R. *Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001, s. 156-159. ISBN 80-7182-109-8

¹⁴² Průvodce po stopách lidských práv. [online]. Poslední aktualizace: 12.11.2003 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/pruvodce/pravacr.php.htm>>.

¹⁴³ KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, s. 103. ISBN 80-04-25384-0

¹⁴⁴ Průvodce po stopách lidských práv. [online]. Poslední aktualizace: 12.11.2003

Vzhledem k tomu, že může dojít k narušení spojení mezi zájmy státu a jeho občany, což ukázaly tragické události druhé světové války, bylo nutné vytvořit koncept, jak ochránit jednotlivce i proti vůli vlastního státu. Tak začala na pole mezinárodní úrovně pronikat myšlenka univerzálních lidských práv, které náleží všem lidem.¹⁴⁵ Myšlenka univerzálnosti lidských práv byla rozvíjena na regionální úrovni, ale stala se také důležitou otázkou mezinárodní politiky.

[cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/pruvodce/pravacr.php.htm>>.

¹⁴⁵ SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: MU, 1997, s. 38.
ISBN: 80-210-1485-7

3. LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH HISTORICKY VÝZNAMNÉ DOKUMENTY

Mezníky lidských práv jsou dokumenty, které během vývoje od dob antiky až po současnost posunuly vývoj lidských práv kupředu. Jsou to soubory práv ovlivněných dobou vzniku a společenským uspořádáním. Byla sepsána jako soubor norem, které ovlivnily životy lidí daného území.

3.1. HISTORICKÉ MEZNÍKY VÝVOJE LIDSKÝCH PRÁV NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI

Jedním z nejstarších mezníků vývoje lidských práv je biblické Desatero. Desatero božích přikázání považují židé a křesťané za příkazy, které Bůh dal lidem jako určitou normu způsobu života. Svět okolo nás se neskládá jen z nezištné lásky. Lidé by se proto měli změnit. Desatero ukazuje cestu a obsah Desatera se otevírá tomu, kdo bude obsah přikázání naplňovat a dle přikázání jednat. Lid Starého zákona hledá mravní postoje, které by mohly následovat, aby žily zdárný život. Tyto mravní postoje je možné ve Starém zákoně najít v příkazech, mudroslovích, ale také v přikázáních a zákonech. Všechna přikázání v desateru obsažená odpovídají lidskému povědomí o správném jednání.¹⁴⁶

Další historický mezník vývoje práv je Chammurapiho zákoník nebo také nazývaný Kodex krále Chammurapiho. Jedná se o nejstarší dochovaný zákoník pocházející z roku 1686 př. Kr. Staršími zápisy o zákonech jsou již jen zápisy o zákonech sumerského krále Urnammy z města Uru z roku 2050 př. Kr. V horní části nalezeného monolitu Chammurapiho zákoníku se nachází vyobrazení autora zákoníku, jak se modlí k bohu Slunce a spravedlnosti Šamášovi, který mu symbolicky diktuje text zákoníku. Text je psán klínopisem a skládá se z 282 článků převážně složených z výkladu práva zvykového. Řeší otázky rodinného charakteru, soukromého vlastnictví, obchodu, násilných činů

¹⁴⁶ *Život z víry*. Překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice: Teologická fakulta, 2005, s. 20. ISBN80-7040-809-X

a postavení společenských vrstev obyvatelstva. Za nedodržení pravidel uvedených v zákoníku byl trestem hněv bohů. Zásadní změna byla, že Chammurapi dal zákoníkem moc do rukou soudům nikoliv kněžím.¹⁴⁷

Nejstarší kodifikací římského práva je Zákoník dvanácti desek pocházející z poloviny 5. stol. př. Kr. Bylo to dvanáct bronzových desek, které byly vystaveny na Foru Romanu. Tento nejstarší zápis římského práva byl výrazem kompromisu mezi společenskou třídou patricijů a třídou plebejců, které vyžadovaly, aby zvykové právo bylo sepsáno a nemohlo být třídou patricijů zneužíváno v jejich prospěch. Zákoník dvanácti desek je ovlivněn stavem tehdejší společnosti. Zákon například umožňoval prodej lidí do otroctví, což je pro naši dnešní společnost nepřijatelné. Zároveň stanovoval tvrdé tresty za porušení zákonů, hlavně proti dlužníkům, kdy dlužník mohl být věřitelem prodán do otroctví či dokonce zabit.¹⁴⁸ Původní desky se nedochovaly, ale právní platnost tohoto dokumentu nezanikla. Jednalo se o základní pramen římského práva. Později byl nahrazen Justinianovým kodexem *Corpus iuris civilis*, který jako kodifikace zvykového práva významně napomohl rozvoji římského práva.¹⁴⁹

Dalším dokumentem, který ovlivnil vývoj práva, je Magna charta libertatum nebo také Velká listina práva a svobod vydaný roku 1215.¹⁵⁰ Magna charta libertatum byla napsána v latinském jazyce. Stěžejním bodem dokumentu je omezení pravomocí panovníka vůči poddaným na základě zákona. Jedná se o nejvýznamnější středověký dokument, který ovlivnil vývoj zvykového práva, ale i dokumenty ústavní jako například Ústavu Spojených států amerických.

¹⁴⁷ KOVÁŘ, P. *Chammuapiho zákoník*. [online]. Poslední aktualizace: 05.11.2006 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.iuridictum.pecina.cz>>.

¹⁴⁸ KOLOUCH, A.; BÖHM, D. *Římské právo*. [online]. Poslední aktualizace: 10.09.2004 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.antika.avonet.cz>>.

¹⁴⁹ ČAPEK, V. a kol. *Světové dějiny I*. Praha: Fortuna, 1992, s. 36-55. ISBN 80-7168-147-4

¹⁵⁰ Tamtéž. s. 36-55.

Dalším důležitým bodem dokumentů bylo právo na důstojné zacházení a právo na řádný soud.¹⁵¹

Období novověku je charakterizováno dokumentem Americká deklarace nezávislosti. Tímto dokumentem třináct kolonií deklarovalo svoji nezávislost na Velké Británii. Ratifikována byla Kontinentálním kongresem 4. července 1776. Deklarace nezávislosti Spojených států amerických byla ovlivněna osvícenskou filosofií a hlavně myšlenkami anglického filosofa Johna Locke, který uvedl, že všichni lidé mají zaručená přirozená práva. Deklarace nezávislosti obsahuje základní principy, které byly později vepsány do Ústavy Spojených států a staly se základem mnoha dalších právních dokumentů.¹⁵²

V roce 1789 byla vydána francouzským Ústavodárným národním shromážděním Deklarace práv člověka a občana, která se stala prvním krokem k vydání francouzské ústavy. V podstatě se stala zdrojem evropského pohledu na lidská práva. Vycházela z myšlenek Montesquiea, Rousseaua i z americké ústavy. Byla zárukou svobody, rovnosti před zákonem a nedotknutelnosti soukromého vlastnictví. Poprvé tento dokument zdůrazňoval lid jako zdroj veškeré moci a z toho plyne, že lid má nárok na odpor proti vládě.¹⁵³

Stěžejním novodobým dokumentem o lidských právech je Všeobecná deklarace práv a svobod člověka vyhlášená Organizací spojených národů roku 1948.

3.2. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

Nejvýznamnějším mezníkem ve vývoji lidských práv v novověku bylo vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv. Deklarace byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948. Jedná se o nejrozšířenější

¹⁵¹ Magna charta libertatum. [online]. Poslední aktualizace: 05.02.2009 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.wikipedia.org/wiki/Magna_charta_libertatum.cz>.

¹⁵² Deklarace nezávislosti USA [online]. Poslední aktualizace: 01.06.2007 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.deklarace-nezavislosti-usa.navajo.cz>>.

¹⁵³ ČAPEK, V. a kol. *Světové dějiny II*. Praha: Fortuna, 1993, s. 48-59. ISBN 80-7168-147-4

dokument o lidských právech na světě. Ustanovení smluv OSN byla zakomponována do zákonodárství mnoha států světa, a tedy byla lidu poskytnuta právní opora pro uplatňování jejich práv. Deklarace se stala nástrojem potlačování porušování lidských práv a „*znovunastolení demokratických vlád.*“¹⁵⁴

3.2.1. HISTORICKÉ CHÁPÁNÍ VŠEOBECNÉ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

Všeobecná deklarace lidských práv byla reakcí na tragické a hrůzné události druhé světové války, které byly v době jejího vzniku stále v živé paměti. Proto také skupina lidí v čele s Eleonor Rooseveltovou pochopila, že je nutné vytvořit určité morální principy, které by pomohly ochránit lidi a jejich práva, a to právě proti takovým hrůzám, které se udály během druhé světové války.

Jedná se o základní komplexní dokument, jehož cílem bylo všeobecné uznání a porozumění právům a základním svobodám. Přestože tento dokument nebyl závaznou smlouvou, ale naopak pouze rezolucí, byl a je chápán jako významný mezník ve vývoji lidských práv a jako zdroj následujících závazných smluv.

Deklarace obsahuje seznam práv každého jednotlivého člověka na světě bez ohledu na jeho pohlaví, jazyk, náboženství, barvu pleti, rasu, politické přesvědčení, národnost, původ či majetek. Podstatou tohoto dokumentu je rovná hodnota všech lidí na světě, ochrana jejich práv bez ohledu na hranice státu. Ani hranice státu nejsou překážkou pro pomoc lidem k dosažení jejich práv. Všeobecná deklarace práv se stala základním zdrojem vývoje současných lidských práv.¹⁵⁵

¹⁵⁴ *Všeobecná deklarace lidských práv a související dokumenty.* Světové dokumenty I. Ostrava: Aries, 1993, s. 5. ISBN 80-86355-24-1

¹⁵⁵ Metodická pomůcka pro výchovu k lidským právům. [online]. Poslední aktualizace: 01.09.2007 [cit. 19.8. 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz/vychova/cast.php?idPart=1>>.

3.2.2. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV VE 20. STOLETÍ

20. století charakterizuje vydání Všeobecné deklarace práv a svobod, která se stala zdrojem pro mnohé dokumenty chránící lidská práva. V roce 1966 byly přijaty dva mezinárodní dokumenty, a to Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských a kulturních právech jako výsledky snah o vytvoření mechanismů umožňujících konkrétního naplnění zásad Všeobecné deklarace lidských práv. Tyto pakty již byly právními závazky obsahujícími kontrolní mechanismy pro dodržování práv v nich uvedených. Státy, které tyto pakty ratifikovaly, se tímto zavázaly, že své vlastní zákony upraví ve smyslu ochrany lidských práv.

Z obsahu Všeobecné deklarace lidských práv vychází i evropská Úmluva o ochraně základních práv a svobod a také Evropská sociální charta, právní dokumenty evropského systému ochrany lidských práv. Evropská úmluva založila instituty Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva. Všechny tyto dokumenty a instituce svojí podstatou navazují na zásady Všeobecné deklarace lidských práv.¹⁵⁶

Hanuš uvádí, že i po padesáti letech (dnes bychom řekli, že i po šedesáti letech) znamená deklarace „...rozhodující moment v morálních, kulturních a politických dějinách světa.“¹⁵⁷

Všeobecná deklarace lidských práv vydaná v roce 1948 (viz kapitola 3.2.) se stala základním dokumentem o lidských právech, která se pro svůj deklarativní charakter stala předlohou pro všechny mezinárodní smlouvy, které se zabývají

¹⁵⁶ CHUTNÁ, M. *Lidská práva v Mezinárodních dokumentech*. Brno: MU v Brně, 1994, s. 151. ISBN 80-210-1688-4.

¹⁵⁷ HANUŠ, J. *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 57. ISBN 80-7021-537-2

ochranou lidských práv.¹⁵⁸ Den vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv tj. 10. prosinec se připomíná jako Světový den lidských práv.¹⁵⁹

3.2.3. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV A LIDSKÁ DŮSTOJNOST

Deklarace s ohledem na dobu vzniku a blízkou historii zdůrazňuje lidskou důstojnost jako nejvyšší právní hodnotu. Právě zdůrazňování lidské důstojnosti ve 20. století se podstatně liší od doby předešlé, kdy byla spíše zdůrazňována politická svoboda, boj proti nespravedlnosti a např. neúměrným trestům.¹⁶⁰ Lidská důstojnost z pohledu současnosti je stále právní hodnotou práva. Domnívám se, že bychom mohli říci, že jakmile se hovoří o lidských právech, hovoříme v podstatě v jednom sledu o lidské důstojnosti.

Lidská důstojnost se v právech pomítá a zdůvodňuje je. Zároveň lidská práva spočívají na ideji lidské důstojnosti. Deklarace již ve své preambuli hovoří o vnitřní důstojnosti všech členů lidské rodiny. Zdůrazňuje význam jednotlivce, který je součástí společností. A ochrana práv je věcí každého jednotlivce a nikoliv jen státu. Cílem Deklarace je zaštitění úsilí o dosažení práv všem lidem.¹⁶¹

¹⁵⁸ CHUTNÁ, M. *Lidská práva v mezinárodních dokumentech*. Brno: MU v Brně, 1994, s. 151. ISBN 80-210-1005-3

¹⁵⁹ Dle této deklarace: „...se všichni lidé rodí svobodní a sobě rovni v důstojnosti i v právech. Každý má všechna práva a všechny svobody, stanové touto deklarací, bez jakéhokoli rozdílu rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo v nevolnictví, všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány. Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému, ponižujícímu zacházení nebo trestu. Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou zákonnou ochranu proti jakékoli diskriminaci. Nikdo nesmí být svévolně zatčen, zadržen nebo vyhoštěn. Každý má právo na státní příslušnost.“ In: *Všeobecná deklarace lidských práv a související dokumenty*. Světové dokumenty I. Ostrava: Aries, 1993, s. 5. ISBN 80-86355-24-1

¹⁶⁰ CHUTNÁ, M. *Lidská práva v mezinárodních dokumentech*. Brno: MU v Brně, 1994, s. 159. ISBN 80-210-1005-3

¹⁶¹ *Všeobecná deklarace lidských práv a související dokumenty*. Světové dokumenty I. Ostrava: Aries, 1993, s. 9-10. ISBN 80-86355-24-1

Deklarace se stala inspirací nejen dalších úmluv, paktů vydaných Organizací spojených národů (OSN) a Radou Evropy, ale také ústavám demokratických států, a tudíž i základem československé a české Listiny základních práv a svobod.

3.3. LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH OCHRANA V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH NAVAZUJÍCÍCH NA VŠEOBECNOU DEKLARACI LIDSKÝCH PRÁV

Ochrana práv iniciovaná původně pod tzv. křídly Organizace spojených národů je zásadním zlomem ve vývoji ochrany lidských práv. Jak jsem již v předešlých kapitolách uvedla, měl vývoj lidských práv i svoji bohatou historii. 20. století, zejména období po druhé světové válce, znamená posun ve vztahu jednatelce a státu v oblasti lidských práv. Ochrana práv jednatelce není zajišťována pouze vnitrostátním právním řádem, ale ochrana lidských práv se stala hlavně předmětem mezinárodního zájmu a práva. Z toho vyplývá, že ochrana lidských práv není již pouze výlučnou záležitostí suverénních států, ale naopak tyto státy jsou vázány mezinárodními smlouvami na ochranu lidských práv.

Na mezinárodní úrovni lidská práva získávají hlavně úroveň politickou, protože jejich prosazování se stalo politickou strategií západních států. Za prosazování lidských práv se skrývá mnoho motivů včetně ekonomických.

V roce 1945 na konferenci Spojených národů byla sepsána Charta Organizace spojených národů, která mimo jiné členy OSN zavazuje ke společným i samostatným postupům, ale vždy v souladu s OSN. Důležité je, aby bylo dosaženo cílů, které si tento dokument stanovil.¹⁶²

Charta přímo nevysvětluje pojem lidská práva ani nepodává jejich výčet, ale má také svůj význam. Jedná se o první mezinárodní dokument,

¹⁶² Mezi tyto cíle patří: „...uskutečňovat součinnost řešení mezinárodních problémů, hospodářského, sociálního, kulturního nebo humanitárního charakteru a podporování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka nebo náboženství.“ In: Srovnej Charta OSN, č. 55, písm. c. [online]. [cit. 15.01. 2010]. Dostupné na WWW:<<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>.

v němž členové OSN uznali, že problematiku lidských práv je nutné řešit na mezinárodní úrovni a ne jen na úrovni každého jednotlivého suverénního státu.

Nejuniverzálnějšími právně závaznými pakty o lidských právech vydanými pod záštitou OSN jsou dva mezinárodní pakty o lidských právech - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských a kulturních právech. Tyto dokumenty jakoby posunuly ustanovení Všeobecné deklarace práv a ustanovily orgány pověřené dohledem nad dodržováním práv v dohodách uvedených. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech se zabývá a zaručuje právo na život, svobodu, spravedlnost, rovnost, zakazuje mučení, otroctví apod. Zakazuje svévolné zbavování života, mučení, kruté a ponižující zacházení a tresty. V článku dva Paktu se uvádí závazek státu respektovat a zajistit práva uvedená v Paktu všem jednotlivcům na jeho území. Kontrolní mechanismus Paktu je Výbor pro lidská práva, což je nezávislý osmnáctičlenný smluvní orgán, který přijímá zprávy jednotlivých států o opatřeních přijatých v souvislosti s právy v dokumentu uvedenými. Dále Výbor pro lidská práva koná funkci smírčího orgánu, řeší-li problémové situace, kde jeden stát žaluje stát druhý pro neplnění závazků uvedených v Paktu. Dále si může stěžovat i jednotlivec, který se domnívá, že se stal obětí porušení některého z práv garantovaných Paktem. Podmínkou je, že byly vyčerpány veškeré vnitrostátní opravné prostředky k dosažení svého práva. Na Výbor se obrací jen malý počet lidí, přesto je nejvýznamnějším smluvním orgánem pro kontrolu lidských práv na globální úrovni.¹⁶³

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech garantuje právo na práci, na dobré pracovní podmínky, na stávkou, na ochranu rodiny, na vzdělání či na přiměřenou životní úroveň. Zde na rozdíl od práv občanských a politických je nutné nějaké plnění ze strany státu, který naopak může poskytnout jen to, co má. Kontrolní mechanismus je méně náročný než v případě Paktu o občanských a politických právech, kde se státy zavazují,

¹⁶³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 7-14. ISBN 80-7179-398-1

že budou pravidelně podávat generálnímu tajemníkovi OSN zprávy o dodržování práv obsažených v Paktu.¹⁶⁴

V rámci působnosti OSN vznikl také velký počet závazných mezinárodních smluv s lidskoprávní tematikou, které se zabývají buď jen určitým okruhem osob, které vyžadují zvláštní ochranu, nebo jen určitými typy porušení lidských práv. Jsou to například Úmluva o zabránění a trestání zločinů genocidy (1948), která genocidu prohlašuje za zločin dle mezinárodního práva. Dále byla vydána Mezinárodní úmluva o odstranění a trestání zločinů apartheidu (1973), Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965), Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979). Známou je také Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, kde je myšleno mučení se souhlasem státu. Tento stručný přehled uzavírám Úmluvou o právech dítěte, která sleduje nejlepší zájem dítěte. Pro tento účel byl zřízen Výbor pro práva dítěte, který mimo jiné vydává doporučení a posudky týkající se dodržování práv dětí. Dalšími důležitými úmluvami jsou Úmluva o odstranění nucené práce (1957), Úmluva o svobodě sdružování a ochraně práva se odborově organizovat (1948) a Úmluva o diskriminaci v zaměstnání a povolání (1958).¹⁶⁵ Všechny tyto dokumenty mají jednotný kontrolní mechanismus, který je založen na pravidelné kontrole zpráv, stížností odborů i stížností mezistátního charakteru.

V této kapitole je nutné připomenout, že systém ochrany lidských práv, hovoříme-li o území Evropy, je v mnohém velmi složitý a náročný.

Mezinárodní smlouvy o lidských právech obsahují katalog práv, která je možné dle Flegla rozdělit do tří skupin:¹⁶⁶

1. Prvním okruhem jsou tzv. absolutní práva, která jsou nejvýznamnější a nesmějí být omezována ani v době mimořádné situace, jako například

¹⁶⁴ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 7-14. ISBN 80-7179-398-1

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 18-22.

¹⁶⁶ FLEGL, V. *Ústavní a mezinárodní ochrana lidských práv*. Praha: C.H.Beck, 1997, s. 16. ISBN 80-7179-125-3

za války apod. Jedná se hlavně právo na život, svobodu myšlení, náboženské vyznání, zákaz mučení apod.

2. Druhým okruhem práv jsou práva tzv. minimální, která se týkají postavení osob v trestním řízení. Patří sem právo presumpce nevinny a právo každého na spravedlivý proces.
3. Třetí skupinou jsou práva tzv. podmíněná, která bývají omezena pouze zákonnými omezeními například ochranou práv druhých osob apod.

3.4. EVROPA A LIDSKÁ PRÁVA

Organizace spojených národů, o které jsem se v předešlé kapitole několikrát zmínila, není jedinou organizací mezinárodního charakteru, která podporuje celosvětový vývoj konceptu lidských práv. Stále se však jeví jako organizace nejvlivnější a nejvíce zaměřená na studovanou problematiku.

Pro evropský kontinent je neméně důležitou organizací Rada Evropy, která vznikla v roce 1949 s cílem posílit pluralitní demokracii a chránit lidská práva občanů členských států. Rada Evropy následovaná nyní Evropskou unií má svojí činností zásluhu na tvorbě evropského systému ochrany lidských práv, která patří k nejlepším na světě.¹⁶⁷

Ochranu lidských práv v systému Rady Evropy zajišťují dvě mezinárodní smlouvy a jejich kontrolní mechanismy Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950) a Evropská sociální charta (1961).

3.4.1. EVROPSKÁ ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV

Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále jen Úmluva) byla uzavřena 4. listopadu 1950 a v platnost vstoupila dne 3. září 1953. Smluvní strany v rámci této úmluvy si daly za cíl zajistit práva, která nepotřebují pozitivní plnění ze strany států a nejsou tedy závislá na hospodářské situaci států. Proto také

¹⁶⁷ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 77. ISBN 80-7201-417-X

smlouva obsahuje hlavně občanská a politická práva. Mezi absolutní práva patří právo na život, právo nebýt držen v otroctví a právo nebýt mučen.¹⁶⁸

Úmluva má územní, věcnou, osobní a časovou působnost. V podstatě Úmluva působí tam, kam až dosahuje jurisdikce jednotlivých smluvních států. Důležitá je tedy skutečnost, že jednotlivec podléhá státní moci smluvního státu a Úmluva tedy není omezena pouze územím těchto států. Úmluva obsahuje přímo citovaná práva, ale také práva uvedená v dodatkových protokolech.

Úmluva je prvním mezinárodním dokumentem v oblasti lidských práv, jenž zabral poměrně široký okruh ochrany lidských práv. Úmluva znamená svým způsobem jistý průlom do tradiční doktríny mezinárodního práva, které je založeno na principu rovnosti, suverenity a nevměšování se do vnitřních záležitostí jednotlivých suverénních států. Úmluva naopak vyžaduje, aby každá smluvní stana přijala povinnost ochrany příslušných práv občanům žijícím na území jejich státu.¹⁶⁹

Úmluva je nejen významná pro rozsah svých práv, ale také pro vytvořený kontrolní mechanismus, který je její součástí. Tímto kontrolním orgánem je Evropský soud pro lidská práva a byl umístěn do Štrasburku. Jedná se o instituci pro zkoumání sporných záležitostí ve věci porušování lidských práv chráněných Úmluvou.

3.4.2. EVROPSKÁ SOCIÁLNÍ CHARTA

Evropská sociální charta je druhá smlouva na evropské úrovni, která je součástí mechanismu ochrany lidských práv. Evropská sociální charta byla vyhlášena 18. října 1961 v Turínu. Jejím obsahem jsou hlavně práva hospodářská a sociální, která jsou podmíněna příznivými ekonomickými podmínkami společnosti a tomu je přizpůsoben i systém ochrany těchto práv. Zakotveno je tu právo na práci, na spravedlivé pracovní podmínky, právo na bezpečné a zdravé pracovní

¹⁶⁸ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 77. ISBN 80-7201-417-X

¹⁶⁹ Evropská úmluva o ochraně lidských práva a základních svobod. *Iuridictum, Encyklopede oprávu*. [online]. Poslední aktualizace: 04.06.2009 [cit. 15.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.iuridictum.pecina.cz>>.

podmínky, právo na spravedlivou odměnu, právo se organizovat, právo kolektivně vyjednávat, právo na ochranu zdraví, právo na sociální zabezpečení apod.¹⁷⁰

Evropská sociální charta a Úmluva se liší kontrolním mechanismem. Evropská sociální charta nezakotvuje soudní ochranu, ale pracuje na základě pravidelných zpráv států, stížností odborů, organizací zaměstnavatelů a dalších organizací. Stížnosti a pravidelné zprávy prošetřuje Výbor nezávislých expertů.¹⁷¹

3.4.3. EVROPSKÁ UNIE A LIDSKÁ PRÁVA

Rada Evropy samozřejmě nevydala jen výše uvedené dokumenty. Uniknout naší pozornosti by neměly dokumenty: Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1987), také Evropská charta regionálních a menšinových jazyků (1992), kterou se smluvní strany zavazují respektovat užívání těchto jazyků, a v neposlední řadě pak Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti vzhledem k biologickým a lékařským aplikacím, která je založena na ochraně důstojnosti a zdraví každého jedince, a to například zvyšováním standardů zdravotní péče apod.¹⁷²

V problematice lidských práv byla Evropská unie v závěsu za Radou Evropy. Evropská unie vznikla s cílem propojit jednotlivé státy po ekonomické a hospodářské stránce. Ochranu lidských práv měla řešit pouze Rada Evropy a její Úmluvy. Lidská práva byla spíše chráněna v souvislosti s vytvářením společného trhu. Týkala se hlavně pohybu pracovníků či zákazu diskriminace z důvodů státní příslušnosti. Později se ukázalo, že tento přístup k lidským právům je nedostačující. Proto také vznikaly doktríny základních práv jako obecné zásady Evropského společenství. Nejdříve byly za takové zásady považovány ústavy jednotlivých členských států, ale později vznikaly mezinárodní smlouvy

¹⁷⁰ Evropská sociální charta čl. 1-19. [online]. Poslední aktualizace: 20.01.2010 [cit. 15.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/1132>>.

¹⁷¹ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 33-35. ISBN 80-7179-398-1

¹⁷² ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 42. ISBN 80-7179-398-1

o lidských právech. Dnes ochrana lidských práv představuje jednu z nejdůležitějších politik Evropské unie.¹⁷³ Unie uznává základní práva uvedená a garantovaná Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, a dále pak lidská práva vyplývající z ústavních tradic členských států, která se staly obecnými zásadami Společenství.¹⁷⁴

V roce 1989 byl vydán dokument Charta základních sociálních práv pracovníků a v roce 2000 dokument Charta základních práv Evropské unie. Charta základních práv evropské unie je považována za novodobý katalog lidských práv. Katalog je rozdělen do kapitol nazvaných dle jejich obsahu, a to na kapitolu Důstojnost, Svobody, Rovnost, Solidarita, Práva občanů a Spravedlnost. Ovšem problémovým nedostatkem této úmluvy je právě její právní nezávažnost.¹⁷⁵ Závazný jednotný katalog práv v Unii stále chybí, ale stále se na nápravě pracuje.

Lisabonská smlouva sepsaná 13. prosince 2007 prosazuje, aby Charta základních práv EU získala stejné postavení jako ostatní závazné prameny primárního práva a zároveň deklaruje o úmyslu Unie přistoupit k Evropské úmluvě.¹⁷⁶

¹⁷³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 46. ISBN 80-7179-398-1

¹⁷⁴ Čl. 6 Smlouvy o EU deklaruje, že Unie je založena a respektuje zásady svobody, demokracie, respektování lidských práv a základních svobod. In: Smlouva o Evropské unii. [online], [cit. 13.01.2010]. Dostupné na WWW: Dostupné na WWW: <<http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/1341/1342/html/index.cs.html>>.

¹⁷⁵ Charta základních práv Evropské unie, 2000/C, 364/01. [online], [cit.13.01.2010]. Dostupné na WWW: Dostupné na WWW: <http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf>.

¹⁷⁶ Lisabonská smlouva. CIG 14/07. [online], [cit. 13.03.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroskop.cz>>.

4. ZDROJE A OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÉ REPUBLICĚ

V předešlých kapitolách jsem uvedla, že mezinárodní pakty a smlouvy ovlivnily zakotvení lidských práv a svobod v jednotlivých státech. Lidská práva jsou v podstatě morální požadavky, které musí nabýt podoby skutečně reálných právních záruk, aby byly vykonatelné, tzn. transformovat se do podoby platného práva.

Základní práva jsou veřejná subjektivní práva, která jsou garantována ústavou, a která vyžadují vztah veřejné moci a jednotlivců. Demokratický stát, který je založen na vládě většiny, je zdrojem koncepce ochrany lidských práv. Základní práva jsou z tohoto pohledu nepřekročitelné meze projevu vůle většiny.¹⁷⁷

Lidská práva na území českých zemí se také vyvíjela v historickém kontextu, jak bylo naznačeno v předešlých kapitolách. Politologové, filosofové či jiní učenci nevytvořili žádný dokument, který by měl takovou váhu jako například francouzská Deklarace práv člověka a občana. Pro české země jsou charakteristické spíše reformační snahy vůči římskokatolické církvi, které přinesly mnohé myšlenky lidských práv.

V právním řádu České republiky jsou lidská práva uvedena v podobě základních práv a svobod. Termín základní práva a svobody pochází z názvu nejdůležitějšího dokumentu, a tím je Listina základních práv a svobod.¹⁷⁸

¹⁷⁷ BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J.; GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: ASPI publishing, 2004, s. 222. ISBN 80-7357-030-0

¹⁷⁸ „Úprava základních práva svobod vymezuje jednak vztah státní moci a jednotlivce obecně, jednak autonomní prostory jednotlivce chráněné před zásahy státní moci, možnosti jednotlivce podílet se na správě veřejných věcí, popřípadě i úkoly státu poskytovat jednotlivci nějaká plnění a poskytovat jedinci právní prostředky, kterými se proti zásahům státní moci může bránit.“ In: FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: MU v Brně, 2001, s. 48. ISBN 80-210-2592-1

4.1. HISTORICKÉ MEZNÍKY VÝVOJE LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÝCH ZEMÍCH

Jedním z výrazných právní děl na území českých zemí byl dokument Majestas Carolina vydaný panovníkem Karlem IV. v letech 1350-1351. Tento zákoník se měl stát určitou limitou rozpínivosti české šlechty. Panovník Karel IV. se snažil omezovat šlechtu a její libovůli při stanovení trestů za přestupky. Šlechta se však nechtěla psaným zákonem nechat omezovat a svazovat. Král byl ve sporu se šlechtou i o pozemky, které si šlechta sama obsadila. Tyto spory trvaly až do poloviny 14. století, kdy sám Karel IV. uznal, že tento zákoník nepůjde prosadit. Roku 1355 šlechta tento zákoník definitivně zavrhl. Ve 14. století byly mimo jiné vydány České desky zemské, kam byla zapisována práva soukromá, veřejná i zápisy soudní.¹⁷⁹

Z období reformace musím zmínit Čtyři pražské artikuly, které na našem území platily až do 17. století jako zemské zákony, kde byla zakotvena svoboda hlásání Božího slova. Čtyři pražské artikuly byly od začátku chápány jako „směrnice pro život, který je v souladu se zákonem Božím a plně odpovídá jeho požadavkům.“¹⁸⁰ V roce 1609 byl vydán významný dokument Majestát Rudolfa II., který přinášel svobodu náboženství všem třem stavům.¹⁸¹

Prvním dokumentem, který obsahoval všeobecná lidská práva, byl návrh rakouské ústavy vypracovaný v letech 1848 – 1849. Důležitým dokumentem tvořícího se nového státu se stalo přijetí ústavy Československé republiky z roku 1920. Tato ústava obsahovala článek o právech a svobodách, ale i o povinnostech občanů. Také Mnichovská dohoda byla zlomovým okamžikem pro československý stát. Docházelo k potlačování lidských práv a hlavně k vyostření antisemitské otázky. Vliv roku 1948 na vývoj lidských práv na našem

¹⁷⁹ VANÍČEK, V.; ČRONEJ, P; ČORNEJOVÁ, I. *Dějiny zemí koruny české I*. Praha: Paseka, 1995. s. 108-120. ISBN 80-7185-005-5

¹⁸⁰ TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymenth, 2002, s. 132. ISBN 80-7298-044-0

¹⁸¹ VANÍČEK, V.; ČRONEJ, P; ČORNEJOVÁ, I. *Dějiny zemí koruny české I*. Praha: Paseka, 1995. s. 155. ISBN 80-7185-005-5

území není možné popřít. Nástup komunistického režimu odsoudil na čtyřicet let občany naší vlasti žít v izolovaném prostředí, kde lidská práva měla pramálo místa.

Rok 1989 se stal návratem skutečných lidských práv do Československa. A v roce 1991 to bylo potvrzeno vydáním Listiny základních práv a svobod, která se přihlásila k přirozeným právům člověka i občana.¹⁸² V roce 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie, která ochranu lidských práv považuje za prioritu své politiky.

4.2. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD ČESKÉ REPUBLIKY

Stěžejním dokumentem ústavního pořádku České republiky o ochraně lidských práv je Listina základních práv a svobod. Nejde však jen o tento velmi důležitý dokument, ale i o dokumenty ratifikované Českou republikou. Ratifikované Mezinárodní smlouvy jsou závazné, a to jak pro stát, tak pro jednotlivce.

Listina základních práv a svobod (dále jen Listina) spolu s Ústavou České republiky jsou základními a zároveň zásadními dokumenty demokratického státu. Obsahuje katalog práv a svobod, která jsou důležitá a platná pro všechny občany České republiky. Garance lidských práv právními předpisy je stěžejním tématem ústavního pořádku všech států.

Listina je dělena na 6 hlav, které se dále dělí do oddílů. Celkem je rozdělena na 44 článků. Již preambule tohoto dokumentu se hlásí k přirozeněprávní koncepci lidských práv a zároveň se hlásí k demokratickým tradicím českého státu. Úvodní články Listiny zdůrazňují principy rovnosti, svobody a důstojnosti, na nichž je celá soustava lidských práv a svobod vystavěna.¹⁸³

¹⁸² Vyhlášená jako usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992.

¹⁸³ Ústavní soud se k této problematice vyjadřuje takto: „Úvodní články Listiny mají charakter toliko základních, obecných ustanovení, jak ostatně napovídá název hlavy první. Principy obsažené v těchto článcích se vztahují na všechna základní práva a svobody zahrnuté do Listiny a jsou východiskem při jejich výkladu.“ In: Usnesení Ústavního soudu ze dne 24.10.2000, sp.zn.I.ÚS 305/2000.

Rovnost a svoboda jako právní kategorie se navzájem podmiňují. Úkolem demokratického státu je princip rovnosti a svobody vyvažovat. Přesto musí být vždy zohledněna a zachována lidská důstojnost každého jedince. Ústavní soud ve svém nálezu hovoří o rovnosti jako o relativní kategorii, ale zároveň ji považuje za základní lidské právo.¹⁸⁴ Je-li porušen princip rovnosti, je zcela jistě porušeno jiné základní právo. Rovnost zpravidla znamená zákaz diskriminace.

Princip svobody je v Listině základních práv a svobod vymezen v článku 2 tak, že nikdo nesmí činit, co zákon neukládá a zároveň každý může činit, co není zákonem zakázáno. Jedinec je v podstatě svobodný a svobodu je možné omezit pouze ve veřejném zájmu a pro účely ochrany svobody ostatních jedinců, a to vždy v souladu s platnými právními normami.

Listina základních práv a svobod v úvodní části hovoří o povinnostech, které je možno ukládat pouze v souladu se zákonem, ale vždy musí být zachována základní práva a svobody. Plnění povinností charakterizuje vztah státu a jednotlivců. Následujících pět hlav Listiny obsahuje osobní práva, práva politická, hospodářská, sociální, kulturní a práva na soudní a jinou ochranu. Závěrem pak obsahuje společná ustanovení.

Práva garantována Listinou základních práv a svobod jsou uznána jako neporušitelná. Proto je možné říci, že Listina má přirozeně právní základ. Vliv přirozeného práva na Listinu je možné vystopovat již v jejím úvodu, kde se hovoří o lidské svobodě, o rovnosti v důstojnosti i v právech. Garantem základních práv je stát.¹⁸⁵

Listina základních práv a svobod měla zlomový význam pro náš právní a politický systém. Listina zdůrazňuje autonomii člověka a byla inspirována

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. P1. ÚS 15/02.

¹⁸⁵ BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J.; GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: ASPI publishing, 2004, s. 228. ISBN . ISBN 80-7357-030-0

mezinárodními a evropskými pakty a úmluvami. Soulad Listiny a mezinárodních dokumentů určuje nespornou právní sílu Listiny.¹⁸⁶

Listina základních práv a svobod je shrnutím práv, které garantuje, ale zároveň chrání před jejich nehumánním zneužíváním a porušováním. Jejím dalším cílem je pomoci přežít nastolené demokracii.

4.3. OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV V ČESKÉ REPUBLICCE

Listina není pouze výčet základních práv, která by se mohla jevit jako prázdná slova. Aby prázdnými slovy nebyla, musí existovat ochranné mechanismy, které hájí ochranu těchto práv. Ústava České republiky hovoří o České republice jako o svrchovaném, jednotném a demokratickém státu, který ctí práva a svobody svých občanů. Z toho vyplývá prioritita jednotlivce před společností a tedy i prioritita základních lidských práv a svobod.¹⁸⁷

Lidská práva v České republice jsou pod ochranou soudní moci. Tu vykonávají Ústavní soud ČR, na mezinárodní úrovni pak Evropský soud pro lidská práva a Veřejný ochránce práv. Kromě těchto prostředků ochrany, které jsou garantované právním řádem, existují orgány, které svojí činností působí v problematice ochrany lidských práv na úrovni státu. Tyto organizace se přímo specializují na oblast lidských práv. Tuto činnost vykonává například Rada Vlády České republiky pro lidská práva, která funguje jako poradní orgán vlády ČR. Ve své činnosti sleduje dodržování Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod a mezinárodních dokumentů o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána. Hlavní centrem jejího zájmu je vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti ochrany lidských práv.¹⁸⁸

¹⁸⁶ „Ústavní zákony, jiné zákony a další právní předpisy, jejich výklad a používání musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod.“ In: PINC, Z. a kol., *Ústavnost a demokracie*. Praha: Karolinum, 1999, s. 128.129. ISBN 80.7184-868-9

¹⁸⁷ *Parlament České republiky*. [online]. Praha: Ústava ČR.. Praha: Parlament České republiky, [cit. 21.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.>>.

¹⁸⁸ *Rada Vlády ČR pro lidská práva*. [online]. [cit. 15.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cs/rvk/rlp/uvod.html>>.

Ochranu lidských práv svojí činností vykonává také ministr pro oblast lidských práv a národnostních menšin, který je ve vládě zodpovědný za oblast lidských práv a veškerou problematiku týkající se tohoto tématu, která se denně dotýká mezilidského soužití všech občanů státu.¹⁸⁹

Kromě výše uvedených způsobů ochrany lidských práv je v České republice, jako i v ostatních demokratických zemích, zřizována instituce ombudsmana, který se zabývá dodržováním lidských práv státními institucemi. Jeho existence povzbuzuje úctu k lidským právům.¹⁹⁰ Ochránce může provádět nezávislá šetření pro nápravu chyb veřejné správy pomocí neformálních návrhů či doporučení a zejména pak prostřednictvím veřejného tlaku na dané instituce. Krajním řešením je možnost podání návrhu na zahájení soudního jednání.

Mnoho občanů si představuje, že ombudsman tzv. může všechno. Není to pravda. Postup způsobu jeho vstupování do případů je přesně vymezen a musí se dodržovat. Dále nemá právo rušit či měnit rozhodnutí úřadů a vstupovat do soudních sporů. Také nemůže být považován za odvolací instanci a nemůže ovlivnit výkon soudní moci.¹⁹¹

4.4. LIDSKÁ PRÁVA A CHARTA 77

V souvislosti s tématem lidská práva je nutné zmínit občanskou iniciativu Charta 77. Charta 77 byla československá občanská iniciativa, která pro nedodržování lidských a občanských práv kritizovala politickou a státní moc. Tato iniciativa pracovala v letech 1976-1992. Její název byl odvozen od dokumentu Prohlášení Charty 77 ze dne 1. ledna 1977. Přestože neměla Charta

¹⁸⁹ „Ministr Michael Kocáb a jeho spolupracovníci mají ambici být přirozeně a důsledně empatickými při řešení problematiky každodenního života občanů, kteří absenci lidských práv pociťují.“ In: *Vláda ČR. Lidská práva a národnostní menšiny*. [online]. [cit. 10.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab>>.

¹⁹⁰ PINC. Z. a kol., *Ústavnost a demokracie*. Praha: Karolinum, 1999, s. 130. ISBN 80.7184-868-9

¹⁹¹ Ombudsnam je užitečný, míní představitelé nevládních organizací. ČTK [online]. Posl. úprava 12-01.2005. [cit. 2010-01-21]. Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/tsknout/20303>>

vysoký počet signatářů, je stále považována za nejvýznamnější odpor vůči režimu před rokem 1989.¹⁹²

Její signatáři byli různorodí lidé, ať povoláním či postavením, ale byli to lidé, kteří svými činy chránili základní práva, která v té době byla potlačována. Chartu 77 tvořili obyčejní lidé – naprosto odlišné osobnosti, které jakoby společný nepřítel spojil a dal jim sílu vzdorovat komunistickému režimu. Jednalo se o otevřené sdružení lidí, kteří byli odhodláni bojovat za lidská práva u nás i ve světě. Charta 77 nebyla organizace, neměla stanovy ani pravidla. Byla navenek reprezentována mluvčími, kteří byli ze strany tehdejšího režimu nejvíce pronásledováni.

Charta 77 je považována za nejvýznamnější akci odporu v období normalizace. Kritizovala vládu za porušování lidských práv. Charta 77 upozorňovala na potlačování svobody veřejného projevu vládnoucím totalitním systémem. Dále upozorňovala např. na omezování svobody náboženského vyznání a na potlačování jakýchkoliv projevů i vědeckých či uměleckých, jestliže se jen trochu vymykaly názorům oficiální ideologie. Charta 77 zároveň bojovala proti znemožňování veřejné obrany proti propagandistickým nařčením apod. Kritizovala vyšetřovací a soudní metody, které byly aplikovány na obviněné, se kterými se zacházelo zpravidla způsobem, který porušoval lidskou důstojnost. Chartisté zdůrazňovali nutnost jednání vlády vždy jen dle závazných dokumentů včetně Ústavy Československé republiky, mezinárodních smluv OSN a Helsinských dohod (1975). Dokonce i zahraniční evropské státy zareagovaly na podporu Charty 77 a vzniklo tak několik iniciativ jako např. Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 v Československu (Paříž, 1977). Vzhledem k tomu, že dodržování zákonných paktů je zavazující nejen pro vlády, ale i pro samotné

¹⁹² „V listopadu a prosinci roku 1976 jsme cítili, že se něco musí stát, že to tak dál nemůže pokračovat. Ve vzduchu byla potřeba nějakého činu. Soudní proces s rockovou skupinou Plastic People of the Universe byl takovou poslední kapkou do naší trpělivosti. Bylo absurdní, že několik mladých lidí má jít do vězení za nekonformní muziku a neslušná slova.“ In: ŠILHÁNKOVÁ, L. *Jak vůbec Charta fungovala a pracovala?* [online] [cit. 22.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://portal.cz/scripts/detail.php?id=5230>>

občany, nese tedy svůj podíl odpovědnosti za obecné poměry i každý jednotlivec, což byl také zdroj vzniku myšlenky vytvoření Charty 77.¹⁹³

Na přelomu 80. a 90. let se začaly hroutit komunistické režimy v Evropě a Charta 77 začala být velmi aktivní a účastnila se vyjednávání s tehdejšími vládními představiteli o předání moci. Mnoho chartistů bylo i politicky činných a to hlavně v Občanském hnutí, které se však při volbách v roce 1992 neprosadilo. Svržením komunistického režimu došlo k dosažení cíle Charty 77. Skupina chartistů ztratila svůj cíl a nový nenalezla. Dne 3. listopadu 1992 byla v Praze její činnost oficiálně ukončena.

Jakub Patočka ve svém článku pokládá Chartu 77 za „klíčový moment našich moderních dějin, o jehož interpretaci se nyní právě vede třeskový střet, jehož výsledek není bez významu pro další vývoj našich poměrů.“¹⁹⁴

4.5. LIDSKÁ PRÁVA A NEVLÁDNÍ ORGANIZACE

Tématem lidská práva a svobody se zabývají i nevládní organizace na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Jednou z nejvýznamnějších nevládních organizací na mezinárodní úrovni je Mezinárodní helsinská federace pro lidská práva, která dohlíží nad členskými státy Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, zda dodržují základní lidská práva na svých státních územích.

V České republice působí několik nevládních a neziskových organizací a sdružení, které se zabývají problematikou lidských práv a svobod. Jsou to například Český helsinský výbor, sdružení Amnesty International v České republice, Dokumentační středisko pro lidská práva či Člověk v tísni. Jejich činností je monitoring dodržování lidských práv a svobod na území České republiky.

¹⁹³ PEŇÁŠ, J. Věčná sláva ztroskotanců a zaprodanců. *Týden*. 2007, č. 1, s. 5.

¹⁹⁴ PATOČKA, J. *Charta 77 po třiceti letech na Pražské křižovatce*. [online] Poslední úprava 03. 04.2009 [cit. 22.01.2010]. Dostupné na WWW: <http://literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=3401>

Domnívám se, že v oblasti lidských práv nevládní organizace sledují nesobecké zájmy. Samy si určují cíle svého působení. Jednají veřejně, předkládají požadavky a usilují o dosažení svých cílů, a to zejména prostřednictvím zveřejňování svých postojů k aktuálním otázkám.

4.5.1. ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR

Český helsinský výbor jako nevládní nezisková organizace pro lidská práva byl založen v listopadu roku 1987, aby spolu s Chartou 77 a Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných dohlížel na dodržování lidských práv v tehdejší Československé socialistické republice. Byl založen z podnětu Mezinárodní helsinské federace a Helsink Watch (dnes Human Rights Watch). Později se Český helsinský výbor stal platným členem Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva, která sídlí ve Vídni. Hlavní činností Českého helsinského výboru je sledování dodržování lidských a občanských práv v České republice, dále sledování zákonodárné činnosti, podávání a připomínkování návrhů zákonů týkajících se lidských a občanských práv. O stavu lidských práv v České republice pravidelně vypracovává zprávu a důsledně sleduje skupiny obyvatelstva, kterým je nutné věnovat vyšší pozornost právě v souvislosti dodržováním lidských práv a svobod. Pořádá semináře a vykonává i publikační činnost. Zajišťuje spolupráci s Mezinárodní helsinskou federací a ostatními mezinárodními institucemi.¹⁹⁵

Boj o lidská práva se postupem doby stal jedním z důvodů pádu komunismu. Lidé dodržování práv najednou oficiálně a důsledně vyžadovali a byli ochotni za to nést následky. Český helsinský výbor stejně jako Charta 77 připomínal úřadům, že je nutné závazky vyplývající z mezinárodních dokumentů dodržovat.

¹⁹⁵ Český helsinský výbor [online]. Poslední aktualizace: 26.01.2010 [cit. 26.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz>>.

Po roce 1989 Český helsinský výbor uvítal pád komunistického režimu a nadále pokračoval ve své činnosti – v boji za lidská a občanská práva.¹⁹⁶ Dnes se Český helsinský výbor zabývá ochranou práv žen, dodržováním práv v oblasti rozvoje lidských zdrojů, v oblasti vězeňství a trestní justici. Dále se zabývá právy seniorů, právy cizinců, policie, právy dětí a výchovou a vzděláváním k lidským právům.

Šiklová uvádí, že *„principy lidských práv se samy o sobě nikdy nikde neprosadily, někdo to musel připomínat a bezpráví evidovat. A protože skoro každá vláda se snaží práva občanů obcházet, rozměňovat, aby ji zbytečně lidé při jejím vládnutí „nerušili“, tak Český helsinský výbor existuje dodnes.“*¹⁹⁷

4.5.2. AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty International (nazývaná také jako Amnesty nebo AI) je celosvětové hnutí, které sleduje porušování lidských práv a pracuje na kampaních proti jejich porušování. Bylo založeno roku 1961 a v současné době má cca 2,2 miliónů členů a pracuje ve více než 150 zemích světa. V České republice Amnesty pracuje od roku 1989. Veškeré činnosti vedené tímto hnutím jsou založeny na principu mezinárodní solidarity, univerzálnosti a nedělitelnosti lidských práv.¹⁹⁸

Obsah činnosti Amnesty vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv (OSN) a dalších mezinárodních paktů o lidských právech. V podstatě monitoruje aktuální stav lidských práv a porovnává jej s plněním zásad uvedených v mezinárodních dokumentech. V rámci své činnosti provádí výzkumy a další aktivity podporující prevenci porušování lidských a občanských práv. Hlavní

¹⁹⁶ Český helsinský výbor [online]. Poslední aktualizace: 26.01.2010 [cit. 26.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz>>.

¹⁹⁷ ŠIKLOVÁ, J. *Helsinský výbor působí dodnes*. [online]. Poslední aktualizace: 05.11.2008 [cit. 26.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.lidovky.cz>>.

¹⁹⁸ Zakladatelem hnutí byl britský právní Peter Benenson, který jako reakci na odsouzení dvou mladých portugalských studentů za jejich přípitek na svobodu zveřejnil článek *Zapomenutí vězni*. V tomto článku žádá širokou veřejnost, aby svými dopisy vyjádřila podporu uvězněným a mučeným lidem. *„Z krátkého apelu se záhy stalo mezinárodní hnutí, které pracovalo na ochranu těch, kteří byli uvězněni za nenásilné vyjadřování svých názorů.“* In: Amnesty International ČR. [online]. [cit. 20.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz>>.

znakem tohoto hnutí je jeho zásada nestrannosti, objektivnosti a nezávislosti na vládách, ideologii nebo náboženství. Cílem veškeré činnosti Amnesty je prostředí, kde se každý člověk prožívá všechna svá práva, která mu garantuje Všeobecná deklarace lidských práv, mezinárodní dokumenty o lidských právech a samozřejmě příslušná ústava.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Amnesty International ČR. *O Amnesty International*. [online]. [cit. 20.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz>>.

ZÁVĚR

Hlavním záměrem práce bylo vytvoření základního přehledu vývoje lidskoprávní problematiky. Práce pojednává o historickém chápání pojmu lidská práva ve vztahu k dokumentům o lidských právech a hledá jeho souvislosti s novodobým a dnešním chápáním tohoto tématu.. Zároveň práce analyzuje zdroje lidských práv a zaměřuje se na klíčové dokumenty, které významně ovlivnily pohled dnešního člověka – občana na problematiku lidských práv.

Lidská práva tak, jak je známe dnes, byla nedílnou součástí vývoje lidské civilizace a souvisí také se společenským vývojem. Komárková ve své knize hovoří o tom, že: *„Práva člověka a občana nevzešla v život jako dar přírody nebo aplikace logického uspořádání vesmíru, ani jako nutné stádium historického vývoje procesu. Vzešla v život jako vítězství lidí, kteří do konkrétních životních podmínek vtělili nejvyšší možnou míru své transcendentní svobody, jež byla jejich vírou. A hodnota těchto práv a jejich závaznost je právě v tom, že nejsou anonymním dějinným přínosem, ale výsledkem odpovědného úsilí, které zavazuje k odpovědnosti a bdělosti do budoucna.“*²⁰⁰

Přestože se dnešní společnost považuje za humánní a stále více vzdělanou i v oblasti lidských práv a svobod, je stav lidských práv ve světě stále neuspokojivý. Existují a tvoří se dokumenty, mezinárodní dohody a závazky, které práva ukotvují a zároveň je garantují, a přesto lze klást otázku, zda dosavadní postup ochrany práv je dostatečný.

Myšlenka lidských práv je vznešená, ale bez zákonné garance a prostředků ochrany by nebyla ničím než prázdným pojmem. Stěžejní je přechod od myšlenek a teorií k činům – zákonným činům. Zákonné postupy prosazování a ochrany lidských práv by měly být konány hlavně z pozice státní moci, která by měla základní lidská práva a svobody cítit. Lidská práva a svobody jsou jako všeobecné a nedotknutelné principy spjaté se životem každého jedince. Proto by se lidé měli zamýšlet nad postavením lidských práv, a věnovat jim tudíž pozornost. Lidská

²⁰⁰ KOMÁRKOVÁ, B. *Lidská práva*. Heršpice: Eman, 1997, s. 53. ISBN 80-901854-5-2

práva jsou významná nejen v obecné rovině, ale právě v tom, jak se dotýkají každého z nás.

V diplomové práci jsem se snažila o vytvoření základního přehledu vývoje lidskoprávní problematiky a o bližší seznámení s postavením lidských práv a svobod na mezinárodní i vnitrostátní úrovni. Vzhledem k rozsáhlosti tématu jsem v první kapitole směřovala svoji pozornost hlavně k nejdůležitějším historickým souvislostem, které podstatně ovlivnily vznik a vývoj myšlenky lidských práv. Ve druhé kapitole se práce věnuje vymezení pojmu lidská práva a jeho různorodému výkladu a dělení. Třetí kapitolu pak tvoří výčet tzv. mezníků ve vývoji konceptu lidských práv ve světě. Druhá část třetí kapitoly se věnuje nejvýznamnějšímu dokumentu, který se stal stěžejním mezníkem ve vývoji lidských práv a to Všeobecné deklaraci lidských práv. Přestože se nejednalo o závaznou smlouvu, byla tato zdrojem dalších nově vzniknuvších závazných dokumentů a podstatně ovlivnila novodobé chápání tohoto tématu. Jednalo se o první kompaktní dokument, který zdůrazňuje rovnost všech lidí a hlavně ochranu jejich práv. Zcela určitě se tento dokument stal klíčovým zdrojem pro vývoj lidských práv a současného pohledu na tuto problematiku. V závěru druhé části této kapitoly, která se věnuje lidským právům na území evropského kontinentu, zdůrazňuje hlavně dokumenty Evropská úmluva o ochraně lidských práv a Evropská sociální charta. V poslední kapitole práce analyzuje základní dokument českého zákonodárství, který se věnuje tématu lidská práva, a to Listině základních práv a svobod. Dále popisuje neméně důležité téma a to ochranu lidských práv v České republice. Poslední část této kapitoly se věnuje činnostem a vlivu nevládních organizací pracujících na území České republiky, které se věnují problematice lidských práv. Tyto organizace svojí činností napomáhají prosazování lidskoprávního konceptu a zároveň bojují o dodržování lidských práv. I v těchto závěrečných pasážích je zdůrazněn vliv Všeobecné deklarace lidských práv na činnost těchto organizací.

Ve své práci jsem se snažila podat obraz lidských práv nejen v historickém kontextu, ale také z pohledu současné společnosti. Lidská práva, tak jak je známe dnes, mají své kořeny v dávné historii, ale zároveň jsou výsledkem politických

„bojů“, kdy se lidé snažili o dosažení podílu na moci a mohli tak další vývoj lidských práv ovlivňovat. Jedním z důležitých momentů historie vývoje lidskoprávní problematiky je vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv. Byla v podstatě vytvořena „univerzální norma“, ke které bylo možno se dovolávat, a která jasně uvádí, že lidská práva nesmí být odsouvána do pozadí světového zájmu ani zájmu jednotlivých suverénních států.

Dosažení cílů lidských práv a svobod je natolik důležité, že je nutné je ochraňovat proti zneužití a jejich upírání. Lidská práva jsou podmínkou uskutečnění ideálů svobody, rovnosti a důstojnosti. Je třeba si uvědomit, že dodržování lidských práv se dotýká nás všech a dosažení jejich cílů je vysoce žádoucí. Jestliže práva bude respektovat nejen každý jedinec, ale také příslušná státní moc, budeme žít ve svobodném prostředí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

AKVINSKÝ, T. *Tomáš Akvinský o zákonech v teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2003. ISBN 80-85929-59-7

ARISTOTELES. *Politika I*. Praha: Oikoymenh, 1999. ISBN 80-86005-92-5

ARZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha: Portál, 2004.
ISBN 80-7178-804-X

BARTON, J. *Etika a Starý zákon*. Jihlava: Mlýn, 2006. ISBN 80-86498-15-8

BOVON, F. *Život ve svobodě podle Nového zákona*. Brno: Mlýn, 1993.
ISBN 80-901589-1-9

CAMPBELL, T. *Right. A Critical Introduction*. Oxon: Routledge, 2006.
ISBN 0-415-28115-6

ČAPEK, V. a kol. *Světové dějiny I*. Praha: Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-86-4

DAVID, R. *Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-109-8

FREEMAN, M. *Human Rights. An Interdisciplinary approach*. Cambridge: Polity Press. ISBN 0-7456-2356-5

FLEGL, V. *Ústavní a mezinárodní ochrana lidských práv*. Praha: C.H.Beck, 1997. ISBN 80-7179-125-3

FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání. Brno: MU v Brně, 2001. ISBN 80-210-2592-1

GERLOCH, A. *Ústavní systém ČR*. Praha: Prospektrum, 1999. ISBN 80-7175-077-8

HANUŠ, J. *Křesťanství a lidská práva*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-537-2

HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-417-X

CHUTNÁ, M. *Lidská práva v Mezinárodních dokumentech*. Brno: MU v Brně, 1994. ISBN 80-210-1688-4.

KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0152-5.

KEŘOVSKÝ, P. *Řeč filozofické a biblické reflexe*. Jihlava: Mlýn, 2005. ISBN 80-86498-13-1

KLÍMA, K. a kol. *Státověda*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-98-9

Kolektiv autorů PFUK. *Občanská a lidská práva*. Kapitola III. *Úsilí o lidská práva v dějinách*. Praha: Aleko Praha, 1992. ISBN 80-85341-28-X.

KOMÁRKOVÁ, B. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Stání pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-25384-0

KOMÁRKOVÁ, B. *O svobodu svědomí*. Heršpice: Eman, 1998.

ISBN 80-86211-02-9

KOMÁRKOVÁ, B. *Lidská práva*. Heršpice: Eman, 1997. ISBN 80-901854-5-2

KOMENSKÝ, J. A. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0227-0

KUBEŠ, V. *Právní filozofie XX. století*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0491-2

KUBŮ, L. *Dějiny právní filozofie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

ISBN 80-244-0466-4

LOCKE, J. *John Locke and Toleranc*. Předmluva Petra Horáka *Dopis o toleranci*. Brno: Atlantis, 2000. ISBN 80-7108-202-3

LOCKE, J. *Two Treatises on Government*. II. kniha, London, 1960.

MASARYK, T. G. *Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka*. Praha: Karolinum 2006. ISBN 80-246-1045-0

MULGAN, R. G. *Aristotelova politická teorie*. Praha: Oikoymenh, 1998.

ISBN 80-86005-69-0

Pacem in terris 9n, Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7

PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-331-0

PINC, Z. a kol., *Ústavnost a demokracie*. Praha: Karolinum, 1999.

ISBN 80.7184-868-9

PLATÓN, *Ústava*. Praha: Oikoymen, 2005. ISBN 80-7298-142-0

PODLAHA, A. a kol. *Český slovník bohovědný*. díl V., sešit 6. Praha: Kotrba, 1932.

ROUSSEAU, J. J. *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-10-4

SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-357-1

Sociální encykliky (19911991). Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7

SPUNAR, P. a kol. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0547-1

STÖRING, H. J. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-041-9

SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: MU, 1997. ISBN: 80-210-1485-7

SUTOR, B. *Politická etika*. Praha: Oikoymen, 1996. ISBN 80-86005-17-8

ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-85889-28-5

THOMSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6

TROJAN, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Praha: Oikoymen, 2002. ISBN 80-7298-044-0

VANÍČEK, V.; ČORNEJ, P; ČORNEJOVÁ, I. *Dějiny zemí koruny české I*. Praha: Paseka, 1995. ISBN 80-7185-005-5

VLČEK, R. a kol. *Právní a filozofický úvod do teorie práva*. Ostrava: Knižní Expres, 2008. ISBN 978-80-7347-031-9

Všeobecná deklarace lidských práv a související dokumenty. Světové dokumenty I. Ostrava: Aries, 1993. ISBN 80-86355-24-1

Život z víry. Překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice: Teologická fakulta, 2005. ISBN80-7040-809-X

Časopisecké statě

CAROZZA PAVLO G. Subsidiarity as a Structural Principle of International Human Rights Law. In *The American Journal of International Law*. Vol. 97. No.1, 2003.

PEŇÁS, J. Věčná sláva ztroskotanců a zaprodanců. *Týden*. 2007, č. 1.

Zákony a jiné právní předpisy

Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. P1. ÚS 15/02

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24.10.200, sp.zn.I.ÚS 305/2000.

Ústavní zákon č. 121/1920 Sb. Ústava republiky československé. Hlava pátá: Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské, §106 - §127.

Vyhlášena jako zákon č. 11/1918 Sb., Prozatímní ústava

Elektronické dokumenty

Amnesty International ČR. [online]. [cit. 20.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.amnesty.cz>>.

BUDKOVÁ, L. Katolicismus a lidská práva. *Distance*, 2009, roč. 9, č. 1. [online] [cit. 07.01. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.distance.cz/rocnik9/cislo1/09.htm>>.

Český helsinský výbor [online]. Poslední aktualizace: 26.01.2010 [cit. 26.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz>>.

Deklarace nezávislosti USA [online]. Poslední aktualizace: 01.06.2007 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.deklarace-nezavislosti-usa.navajo.cz>>.

Evropská úmluva o ochraně lidských práva a základních svobod. *Iuridictum, Encyklopede oprávu*. [online]. Poslední aktualizace: 04.06.2009 [cit. 15.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.iuridictum.pecina.cz>>.

Evropská sociální charta čl. 1-19. [online]. Poslední aktualizace: 20.01.2010 [cit. 15.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/1132>>.

HOŘÁNKOVÁ, K. Srovnání Aristoteles – Mulgan. [online]. *E-políc. Distance*, 5. Únor, 2005. [cit. 17.03.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.e-polis.cz/politicka-filozofie/18-srovnani-aristoteles-mulgan.html>>.

ISSN 1801-1438

Charta základních práv Evropské unie, 2000/C, 364/01. [online], [cit. 03.01.2010]. Dostupné na WWW: <http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf>.

KIRK, R. Co je to spravedlnost? *Zápas o duši*. [online]. Duben 2002, č. 72. [cit. 31.03.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.hejb.cz/zapasodusi.html>>.

KOLEŠÁR, I. Pojetí zákona podle Tomáše Akvinského. *Revue*, č. 1, roč. 1995. [online]. [cit. 03.03. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.spep.prf.cuni.cz/1-10/koles.htm>>.

KOLOUCH, A.; BÖHM, D. *Římské právo*. [online]. Poslední aktualizace: 10.09.2004 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.antika.avonet.cz>>.

KOVÁŘ, P. *Chammurapiho zákoník*. [online]. Poslední aktualizace: 05.11.2006 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.iuridictum.pecina.cz>>.

Lisabonská smlouva. CIG 14/07. [online], [cit. 13.03.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroskop.cz>>.

Magna charta libertatum. [online]. Poslední aktualizace: 05.02.2009 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.wikipedia.org/wiki/Magna_charta_libertatum.cz>.

Metodická pomůcka pro výchovu k lidským právům. [online]. Poslední aktualizace: 01.09.2007 [cit. 19.8. 2008]. Dostupné na WWW: <http://www.amnesty.cz/vychova/cast.php?idPart=1>>.

Ombudsnam je užitečný, míní představitelé nevládních organizací. ČTK [online]. Posl. úprava 12-01.2005. [cit. 21.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/tsknout/20303>>

Parlament České republiky. [online]. Praha: Ústava ČR.. Praha: Parlament České republiky, [cit. 21.01.2010].

Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution>>.

PATOČKA, J. *Charta 77 po třiceti letech na Pražské křižovatce*. [online] Poslední úprava 03-04.2009 [cit. 22.01.2010]. Dostupné na WWW: <http://literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=3401>.

Průvodce po stopách lidských práv. [online]. Poslední aktualizace: 12.11.2003 [cit. 12.04. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.amnesty.cz/pruvodce/pravacr.php.htm>>.

Rada Vlády ČR pro lidská práva. [online]. [cit. 15.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cs/rvk/rlp/uvod.html>>.

Smlouva o Evropské unii. [online], [cit. 13.01.2010]. Dostupné na WWW: Dostupné na WWW: <<http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/1341/1342/html/index.cs.html>>.

ŠILHÁNKOVÁ, L. *Jak vůbec Charta fungovala a pracovala?* [online] [cit. 22.01.2010]. Dostupné na WWW: <<http://portal.cz/scripts/detail.php?id=5230>>

ŠIKLOVÁ, J. *Helsinský výbor působí dodnes*. [online]. Poslední aktualizace: 05.11.2008 [cit. 26.01. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.lidovky.cz>>.

Vláda ČR. Lidská práva a národnostní menšiny. [online]. [cit. 10.01.2010].
Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/ministri-pri-uradu-vlady/michael-kocab>>.

SEZNAM ZKRATEK

- apod. - a podobně
- atd. - a tak dále
- OSN - Organizace spojených národů
- ČR - Česká republika

ABSTRAKT

SILOVSKÁ, M. Lidská práva a jejich zdroje. České Budějovice 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Mgr. Jakub Jínek, Dr. phil.

Klíčová slova: lidská práva, vývoj lidských práv, dokumenty o lidských právech, ochrana lidských práv, nevládní organizace v České republice

Práce se zabývá aktuálním tématem lidská práva. Práce nabízí základní přehled vývoje lidských práv. Hledá provázanost historického vývoje lidských práv a současného chápání tohoto pojmu. Snaží se o analýzu zdrojů lidských práv a zaměřuje se na dokumenty o lidských právech a věnuje se ochraně lidských práv na mezinárodní úrovni. Ve čtvrté kapitole se mimo jiné věnuje ochraně lidských práv na vnitrostátní úrovni. Na závěr se zabývá činnostmi nevládních organizací působících v České republice v oblasti lidských práv.

ABSTRACT

The human rights and their resources

Key words: human rights, development of human rights, documents on human rights, protection of human rights, non-governmental organizations in the Czech Republic.

The thesis deals with the theme of human rights. It offers a basic survey of the development of human rights. It explores a historical development of human rights and contemporary conception of this term. It analyses sources of human rights and documents on human rights; it focuses on protection of human rights in the World. The fourth chapter focuses on protection of human rights in the Czech Republic and on the activity of non-governmental organizations working in the field of human rights in the Czech Republic.